

ВОЕННА ИСТОРИЯ

A detailed oil painting depicting a dramatic battle scene. In the center, a man in a red Napoleonic military uniform with a buff sash stands atop a white horse, looking off to the side. To his left, another man in a blue uniform is being thrown from a dark brown horse. The background is filled with smoke and the suggestion of other soldiers and flags, creating a sense of intense combat.

БРОЙ 14, ЮНИ 2015

**ВРАГОВЕТЕ НА НАПОЛЕОН
КАТАЛАНСКАТА КОМПАНИЯ
НА ИЗТОК
КАКВО Е ТЕРОРИЗЪМ?**

Списание на Клуб „Военна история“

София, 2015 г.

ISSN 2367-5950

Отговорен редактор: **Александър Стоянов**

Оформление и дизайн: **Петьо Георгиев**

Коректор: **Десислава Михайлова**

Ако искате да се свържете с нас, можете да го направите на:

e-mail: klubvoennaistoria@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/hystoryofwars

Официален сайт: www.historyofwars.net

В ТОЗИ БРОЙ ЧЕТЕТЕ

Враговете на Наполеон	6
Жан Турел	30
Великата Каталанска компания на Изток	34
Афонсу де Албукерки	75
Какво е тероризъм?	82
Американски снайперист	107

ОТКРИХМЕ ВТОРИ ФРОНТ

Здравейте,

Пред себе си виждате четиринадесетият брой на списание „Военна История“. Преди да ви резюмирам съдържанието на броя, си струва да отбележа, че Клуб „Военна История“ продължава да разширява дейността си. След като миналата зима станавме официално, регистрирано издание по системата ISSN, сега вече можем да се похвалим и със стартиралата поредица **„История на войните“**, която ще излиза благодарение на издателство „Милениум“. История на войните е поредица от научно-популярни книги, насочени към читатели от всички възрасти, които искат да обогатят своите познания по военна история. Поредицата ще покрива основните войни от Античността до наши дни, като ясният стил и краткият обем ще бъдат ключа към бързото и лесно предаване на информацията. Всяка книга ще съдържа и разширена библиография, която да насочи любознателните към по-сериозни и задълбочени изследвания, посветени на съответната тема. До момента на пазара са излезли първите четири книги от поредицата – „Походите на Александър“, „Наполеон – възход и погром“, „Тридесетгодишната война“ и „Гръко-персийските войни“, като следващата „порция“ от поредицата се очаква да се появи през юли.

Но да се върнем към настоящия брой. За разлика от брой 13, свързан с темата Тероризъм, настоящият четиринадесети брой се връща към обичайното тематично многообразие на списанието. В това издание, Владислав Иванов ще ви разкаже за прочутата Каталанска компания, която се превърнала в легенда на Балканите в началото на XIV век. Венцислав Божев продължава своята поредица от теми, посветени на тероризма с един очерк на историческото развитие на терора и

множеството идейни и практически метаморфози, през които преминават различните терористични движения и идеологии. Юлиан Недев ни предлага откъс от своята книга „Наполеон – възход и погром“, свързан със състоянието на Коалиционните армии – противниците на Наполеон. Включеният в броя текст съдържа материали, които не са публикувани в самата книга и представлява своего рода режисьорска версия. Накрая ще ви разкажем за двама забележителни воители – Афонсу де Албукерки създателят на португалската колониална империя в Индийският океан и за Жан Турел – мъжът, прекарал сто години от живота си в служба на френската армия, В раздела Метаистория, Денислав Кандев прави ревю на нашумелия холивудски блокбъстър „Американски снайпер“.

Приятно четене!

Александър Стоянов

ЮЛИЯН НЕДЕВ

ИСТОРИЯ на ВОЙНИТЕ

НАПОЛЕОН-ВЪЗХОД И ПОГРОМ

ВЕЧЕ НА
ПАЗАРА!

millenium

ВРАГОВЕТЕ НА НАПОЛЕОН

Юлиан Недев

Австрийската армия

Австрия е най-постоянният и непоколебим враг на Франция по времето на Наполеон. Австрийците разполагат с огромна армия, но тя е здраво вкоренена, като мислене, в епохата на Седем годишната война. Голям проблем за австрийците представлява мултинационалната структура на армията им. Формално официалният език е немският, но войниците и офицерите с унгарски, чешки, словашки, фламандски или хърватски произход често не говорят немски, което създава мащабен команден и административен хаос.

Австрийската армия се състои от 78 полка, 58 от които линейни, 18 гранични от Балканите и 3 гарнизонни, като допълнение към тях по време на война се сформират свободни корпуси за подсилване на армията. Офицерският състав е от благородници, които благодарение на потеклото си, а не толкова на качествата си имат доста бързо развиваща се кариера в армията. Съществува в ограничен вариант и купуването на офицерски постове, но то не се насърчава.

Офицери, които не са благородници, а са се издигнали от редиците на армията по заслуги са рядкост.

Австрийски линеен полк и йегери

Структурно за разлика от французите, които комбинират в пехотните си батальони фюзелири и гренадири, при австрийците те са напълно отделени, като гренадирите формират елита на пехотата в самостоятелни съединения, които обикновено представляват резерва на армията и се включват в бой в решаващия момент. С цел да се избегне поне част от дисонанса на различните националности пехотата основно е организирана в немски и унгарски полкове. Мнението и общото впечатление за немските полкове е че те са по-дисциплинирани и лоялни, а за унгарските, че се бият изключително яростно и упорито. Унгарските гренадири придобиват особена слава за високите си качества не само у дома, но и в очите на противника. Често френски генерали за да изтъкнат себе си след като са победили австрийците в битка докладват, че се разгромили или пленили голям брой

унгарски гренадири въпреки, че такива не е имало на конкретното бойно поле, например битките при Енжен - май 1800 г. или Маренго- юни 1800 г.

Леката пехота на австрийската армия е много добре подготвена и има силни традиции предвид, че австрийците са едни от първите наложители този тип формирования. При всичко казано, обаче следните думи на ген. Радецки изглеждат странни „Австрийските генерали не разбират този начин на бой (водене на престрелки от прикритие)“. И наистина австрийските йегери освен стрелба от прикритие през войните срещу Франция удържат кавалерийски атаки в каре (Лайпциг 1813 г.) и щурмуват палисади, при това успешно, водейки кървави щикови битки (Дрезден 1813 г.). В заключение австрийската лека пехота е много силно оръжие, което обаче командването не знае, как да използва оптимално.

Наполеон има близка среща с австрийската кавалерия през 1796 г. при Боргето, когато бягайки от противника на бъдещия император се налага да прескочи каменна стена за да се спаси в процеса на което губи единия си ботуш. Докато за австрийската пехота може да се каже, че макар и солидна отстъпва на френската то за австрийската кавалерия отзивите са предимно суперлативи и от съюзници и от врагове. Тя е формирана, както и френската от кирасири,

Австрийски кавалеристи 1. Унгарски хусар 2. Драгун 3. Кирасир 4. Улан

хусари, улани и драгуни. Най-добра репутация има тежката немска конница – кирасирите и традиционно леките и бързи унгарски хусари, по чиито модел се гради леката конница в Европа още от времето на Силезийските войни.

Отлични ездаци и саблъори австрийските кавалеристи имат една слабост, която споделят с пехотата. Докато боят се води между индивидуални формирования на ниво до батальон или ескадрон, австрийците по нищо не отстъпват на френския си противник и често успяват да надделеят, но когато мащаба на битката нарасне до корпус или армия липсата на тактически синхрон е доста тежка, което се отразява в многобройните поражения нанесени на Австрия от Наполеон и неговите маршали имащи способността превъзходно да ръководят и координират големи формирования.

Както вече споменахме австрийската артилерия е моделирана по системата Лихтенщайн наречена на своя създател Йозеф Лихтенщайн. Той реформира артилерията след като частта му е разбита от пруската кавалерия и надстреляна от подвижната пруска артилерия при битката край Чутовиц през 1742 г. На свои разноски Лихтенщайн създава лекото кавалерийско 3 паундово оръдие и го въвежда в армията. Олекотеният лафет и предварително подготвените ленени барутни заряди повишават скорострелността на оръдията. По времето, когато Австрия и Франция са съюзници Грибевал наблюдава австрийската артилерия и е до толкова впечатлен, че подготвя доклад, как френската трябва да бъде реорганизирана, като добавя своите идеи към концепцията на Лихтенщайн. Подобно на повечето армии австрийските артилеристи са професионалисти и по-важното доброволци, а не наемници или наборници, като срокът на служба в артилерията е и един от най-дългите 14 години, докато при редовната пехота е 6.

Сравнение между френската артилерия и тази на австрийците е с много близък резултат. Австрийските барут и амуниции са превъзходни, впряговете обаче са по-бавни, но пък оръдията

се разполагат по-бързо от походно в бойно положение от френските. Последните пък имат по-голям обхват на стрелба и по-едър калибър. Предимството все пак отива за френската артилерия поради иновативността и способността за поемане на инициатива от наполеоновите артилеристи, но основният проблем за австрийците остава, както при пехотата и кавалерията слабата координация в мащабни сражения.

В обобщение може да се каже, че австрийската армия е константна величина по отношение на сила и качество от началото до края на Наполеоновите войни.

Пруската армия

Пруската армия започва да придобива своята слава още по време на войните за Испанското (1701-17014 г.) и Полското наследство (1733-1738 г.), когато като част от армията на Свещената Римска империя. Под командването на принц Ойген Савойски прусаците се бият при Бленхайм (1704 г.) и много други сражения, където те заслужават признателността на принца изразена в думите му „пруските войници са най-добрите от германските части, останалите са общо взето безполезни“. С истинска слава, обаче прусаците се покриват по време на своя крал Фридрих Велики. Във войните срещу австрийци, французи, руснаци, шведи и други германци малката и не особено богата Пруссия излиза, като водеща европейска сила във военно отношение. Условието в армията са толкова спартански, че около 400 офицери не издържат на строгата дисциплина и подават заявления за уволнение, а войниците според самия Фридрих трябва да се страхуват много повече от собствените си командири отколкото от противника, което е и постигнато благодарение на жестоките наказания дори за малки провинения.

Краят на Седемгодишната война оставя пруската армия с имидж на най-силната в Европа, но към 1806 г. нещата не стоят вече така. Пруссия не е участвала в сериозен конфликт

от 1763 г., а участието и в Революционните войни е нерешително и ако самият човешки материал да не се изменил и прусаците да са все така добро тесто от което може да се направи войник, то по отношение на развитие на военната мисъл и офицерски състав нещата са изключително изостанали. Това до голяма степен е породено индиректно от самия Фридрих Велики. Пруските военни до такава степен боготворят своя владетел, че загубват способността за креативност и се уповават на повелите на своя крал изразени в две негови съчинения „До пехотата“ и „До кавалерията“, като пропускат факта, че Фридрих рядко спазва написаното от самия него. Дисциплината на войската е останала непокътната, но думите на Наполеон след битката при Йена са достатъчно показателни за състоянието на пруската армия „При Йена пруската армия извърши изключителни и зрелищни маневри, но аз скоро поставих край на тази палячовщина и ги научих, че това да се биеш и да изпълняваш ослепителни маневри облечен в прекрасна униформа не е едно и също.“

В пехотата по-специално внимание може да се обърне на леката пехота – йегерите. Редовните йегерски батальони, както австрийските си съименници и френските шасьори и волтижери са елитни части, но докато австрийците и французите често се въоръжават и с гладкоцево оръжие поради липса на нарезно такова, то пруските носят само и изключително нарезни мускети, като по-голямата част в цивилния си живот са или ловци или горски стражи и сами осигуряват пушките си. Голямото количество нарезно оръжие в Прусия е натрупано бавно и методично след края на Седем годишната война и това дава предимство пред конкурентите им.

Пруската линейна пехота е формирана по същия модел по който е и австрийската – един полк е съставен от два батальона мускетари (фюзелири) и две роти гренадири, които

по време на война се отделят от полковете и създават независими гренадирски батальони. И регулярната пехота и гренадирите се отличават с изключителната си дисциплина, но тактически почти никакви изводи не са направени след битката при Валми (1792 г.) и някога страховитата пруска пехота влиза във войната с Наполеон остаряла, тремава и неадекватна към динамиката на бойното поле в началото на XIX в.

Пруски ѝегери

Едно от оръжията създадено от Фридрих Велики, което не е загубило напълно блясъка си в началото на XIX в. е пруската кавалерия. Още по време на Седем годишната война най-страховитата пруска сила не е както е популярното мнение пехотата, а конницата. Именно тя печели най-големите победи за Стария Фриц и не веднъж спасява армията му от разгром. Прусаците отглеждат едни от най-добрите коне в Европа и много от тях се купуват от Наполеон след Тилзитския мир за попълване редиците на френската кавалерия.

Отличителна черта на пруските кирасири е че те не носят характерния за тежката конница нагръдник. Това ги прави по-леки и гъвкави от френските им конкуренти. Другата тежка конница в пруската армия са драгуните, чиито статус обаче е по-нисък. Кирасирите през 1806 формират 13 полка, а драгуните 8. Те се смятат за елитни формирования и поради тази причина ескадроните им са с разширен личен състав, яздят най-добрите коне и подборът на личния състав е по-строг отколкото в другите видове конница.

Уланите традиционно присъстват в пруската армия от 1704 г. Пруските улани се формират в голямата си част от войници с полски и босненски произход, като босняците са полк със елитен статус създаден от Фридрих. През 1806 има 2 полка улани и французите свидетелстват за високите качества на Черните улани, когато последните са под тяхно командване през 1812 г., като част от контингента предоставен на Великата армия на Наполеон за кампанията в Русия. Черните улани получават заповед от Мюра да щурмуват руски оръдия защитени с карета от пехота. Атаката се оказва неуспешна, но за изумление на наблюдаващите конници се оттеглят в правилен ред при пълно спокойствие без никаква дезорганизация, постижение рядко виждано, освен на тренировка или на парадния плац.

Хусарите формират 10 полка в пруската армия, като най-известният от тях е лайб-хусарският полк на Черните хусари

или Хусарите с мъртвешката глава. Те яздят на по-малки, но пъргави коне и нямат статуса или дисциплината на кирасирите или драгуните, но са най агресивната конница на пруската армия. Черните хусари са абсолютни рекордьори сред кавалериите на Наполеоновите войни с участието си в 66 сражения.

Пруски черни хусари

Пруската артилерия е може би най-занемарения род войска през 1806 г. Докато австрийците имат Лихтенщайн, а французите Грибевал, прусаците въобще не прилагат никаква реформа и всичко си стои така, както го е оставил Фридрих. Артилерията е придадена към пехотните и кавалерийски полкове и се използва в тяхна подкрепа, а не концентрирано както прави Наполеон или австрийците, което прави фокусът

на огъня в пъти по слаб от този на противника. На въоръжение има два вида 6 паунови оръдия – леко и тежко , а 12 паундовите са малко на брой. Състоянието на артилерията прави лошо впечатление и на Клаузевиц, който отбелязва „ Ние държим прекалено много оръдия в резерв и заменяме тези на предна линия, когато изчерпят барута и гюлетата си, като следствие от това много батареи се стараят да изхабят мунициите си бързо.“

Цялостната ситуация в пруската армия остава незабелязана от старите и достолепни офицери, които служат дълги години под Фридрих Велики. Новият пруски монарх Фредерик III се интересува не от качествата на армията, а от това колко красиви са униформите на войниците му, което забелязано от Наполеон предизвиква следния саркастичен коментар „Без съмнение ако бях шивач, щях да бъда разгромен.“

Руската армия

Руската армия е най-тежкия противник на Наполеон. Още от времето на Петър I руснаците се стремят да изградят армия, която с нищо да не отстъпва на европейските. Русия играе важна роля през XVIII в., като именно тя е държавата успяла да прекърши шведското могъщество, тя също така е и най-страшният от враговете на Фридрих Велики, а постоянните войни с Османската империя на Екатерина Велика поддържат боеспособността на армията на високо ниво.

По времето на Революционните войни цар е Павел I, който както всички абсолютни монарси в Европа вижда в лицето на Френската революция заплаха за короната си. Царят е убеден, че войниците му трябва да са добре платени и доволни и повишава заплатите им. Освен това насочва вниманието си към офицерите и прави опит да наложи по-голяма дисциплина наказвайки пиянството, хазарта и измамите правени за сметка на войниците, най-вече кражбите от заплатите им.

Освободени от служба са 340 генерали и близо 2300 офицери, като допълнително още 3500 сами напускат. Прекомерната административна намеса обаче има и негативни страни, като например „Пехотният кодекс“ изпълнен с тягостни и безсмислени строеви подготовки за сметка на реалното обучение за водене на бой. Командири, като Суворов го смятат за неадекватен, излишен и проявявайки неподчинение не се придържат към него. Участието на руснаците във Втората коалиция е изключително значимо, защото именно те под командването на Суворов нанасят сериозни поражения на французите в северна Италия и Швейцария. Липсата на координация между съюзниците обаче и коалиционното поражение в Швейцария за което Суворов и Павел не без основание обвиняват австрийците ги принуждават да напуснат коалицията през 1799 г. и дори да се присъединят към Наполеон за съвместни действия срещу Англия, след като Франция освобождава 7000 руски военнопленници безвъзмездно. Отношенията с Англия се нормализират след убийството на Павел при дворецов заговор през март 1801 г. Наследникът му Александър I започва преговори с Англия за помирение.

В какво състояние е руската армия през 1804 г.? Отговор дава следната руска поговорка „Образованият човек служи в артилерията, контето в кавалерията, безделникът във флота, а глупака в пехотата.“

В епохата на Наполеоновите войни съществува всеобща възхита към руската пехота. За французи, германци и англичани е просто необяснимо, как е възможно толкова зле снабдени, зле третирани, маршируващи ако се налага ден и нощ, често гладуващи мъже да бъдат почти винаги в добро настроение, да са готови всякога да влязат в бой, дори след дълъг поход и да се сражават винаги отлично. Въпреки високите си качества руснаците понасят сериозни поражения от французите от 1805 г. до 1809 г., което главно се дължи на остарялата подготовка и не особено доброто командване. За руските офицери мнението е противоположно на това за

пехотата, докато сержантите са на ниво и реално държат нещата в ротите стегнати и под контрол, офицерите са често недисциплинирани, пият доста, а хазарта отнема сериозна част от времето им.

Пораженията обаче променят настроенията и в периода до 1812 г. дисциплината сред офицерите се повишава, а много от излишните стари порядки в пехотния устав отпадат и качеството на подготовката на войниците се подобрява. Самият Котузов казва „Научете ги да се обръщат и да маршируват стегнато, като взводове и като част. Не ги натоварвайте с каквато и да било красота (на строевата подготовка) или каквото и да било друго, което може да ги разсее от естеството на работата.“ Придържайки се към есенцията на тази мисъл на Котузов руският пехотинец е обучаван да бъде издръжлив и да изпълнява команди бързо и точно, научен е да стреля скоростно на залпове, но не е обучаван от повечето командири да се прицелва. Котузов и де Толи опитват да наложат обучение за прицелна стрелба, но в голямата руска армия на войниците са осигурени едва 6 изстрела годишно за тренировка, докато броят в английската и пруската армия е 60.

През 1805 г. руската пехота е организирана в 13 гренадирски, 84 линейни и 22 леки полка. Разликата между трите вида пехота освен по име и по престиж почти няма. Руските гвардейски и гренадирски полкове играят ролята на тежка пехота и се смятат за най-добрите. Йегерите, които трябва да играят ролята на лека пехота рядко не са въоръжени с нарезно оръжие, а са просто мускетари биещи се в свободен строй и търсещи прикритие за разлика от линейните батальони.

В процеса на войните пехотата възприема колоната от французите, като бойна формация, но я стяга още повече и я прави по-дълбока – фронтът на френска е колона е два

взвода, а на руска е един, но по широк, защото руснаците се бият в две редици, а французите в три.

В заключение общото мнение за руската пехота е че тя е превъзходна благодарение на войниците си, а не толкова на организацията си.

Руски пехотинци

Руската кавалерия за разлика от пехотата не е с толкова висока репутация, като изключим казаците. Руснаците не са толкова добре тренирани в езда както са французите или коалиционните им съюзници, но опитват да компенсират този факт количествено, като имат една от най-многобройните конници през 1805 г. – 50000 души. За да бъде постигнато това число, част от тази кавалерия язди товарни коне, което занижава допълнително качествата и. Независимо от това руските конници често успяват да надделеят над далеч по-подготвените си френски противници.

През 1805 г. руснаците разполагат с 2 кирасирски, 1 хусарски и 1 казашки полк в гвардейската конница и 6 кирасирски, 20 драгунски, 3 конни (резервни), 1 улански и 9 хусарски редовни полка.

Подобно на пруските кирасири руснаците не носят броня, но това се променя от 1812 г. Както при кавалериите на всички останали държави кирасирите са елита и за тях се подбират най-добрите войници и най-хубавите коне. Драгуните съставляват най-голямата част от кавалерията на Русия. Те както своите събратя от другите армии се обучават и като пехотинци. Стратегически проблем за руснаците се оказва уязвимостта на драгуните от към атаки на улани, а такива във Наполеоновата армия има много и французи и поляци.

Руските улани се формират най-вече от подвластните им литовци, поляци и татари. Генералите, които ги командват обаче изпитват смесени чувства към тях, но не заради качествата им на ездачи, а заради въпросната им лоялност, особено тази на поляците. Често литовските и полските улански полкове губят повече хора, като дезертьори от колкото в битка. Въпреки това уланите от руски произход се справят относително добре, а в техните редици служат по-голям брой благородници от колкото в драгунските полкове.

Хусарите се славят с изключителна популярност в Русия и привличат в редиците си много доброволци. В редиците им служат много кадрови военни и такива с трайна семейна традиция във военната служба. Агресивността им комбинирана с разюздан живот ги правят цветни и интересни за обществото. Обичай за тях е да пият вино от отворено със саблен удар шише сипано в женска обувка, но най-силната традиция е тази на задружността и разбирането, че принадлежат към специална част с мотото „полкът е твоето семейство“. На руска служба от 1753 г. съществуват два български хусарски полка станали известни, като Български формиран от българи доброволци от Унгария, Молдова и Полша и Македонски формиран от българи от Македония и власи. Под тези имена те съществуват до 1773 г., когато са трансформирани в Олвиополски и Александрийски. Служат във войните срещу Османската империя и Полша. Постепенно те се русифицират, но традициите и много от имената на служещите в тях остават български.

Прословутата степна конница на казаците има специално място в руската армия. Те са универсална лека кавалерия, която се бие добре и като улани и като хусари. Казаците се организират в 88 полка (част от които пехотни), като един от тях е приет в гвардията – Лайбгвардейския казашки конен полк. Ловкостта на казаците е легендарна, а способността им да организират засади и да тормозят противника е ненадмината. Като недостатък може да се отбележи малограмотността сред офицерите им и това, че не изпитват особена необходимост да координират действията си с командването, като предпочитат да поемат инициативата в свои ръце. Също така имат склонност към плячкосване и мародерство, като във втория случай си патят и техни

съюзници, германците например, ги посрещат първоначално, като освободители, но след като се разделят с парите и джобните си часовници бързо променят мнението си за тях.

Гвардейския полк на казашката конница

Руската артилерия отстъпва по качество само на френската. Никоя друга армия не тръгва на война с толкова много оръдия, както руснаците. След пораженията в ранните кампании и

загубата на огромен брой оръдия, особено при Аустериц, руснаците реформират своята артилерия и подготовката на артилеристите е на изключително високо ниво. Самите артилеристи се отнасят към оръдията си както никои други, като предпочитат да бъдат избите до тях отколкото да ги изоставят. През 1805 г. е въведена системата Аракчиев, която стандартизира калибрите на 6 и 12 паундови оръдия. Руснаците са и едни от първите, които въвеждат тактиката на голямата батарея, концентрирайки голям брой оръдия на малко пространство и съсредоточават огъня им в една точка.

В заключение може да се каже, че руската войска запазва добрите си характеристики и в процеса на войните с Франция състоянието и се подобрява и тя става по-силна от колкото е била в началото.

Руска артилерия в битка

Британската армия

Армията на Великобритания съществува, като обединена сила на Англия, Шотландия и Ирландия от 1707 г. Островитяните никога не са имали най-многобройната наземна войска, но силата на флотът им ги отличава от всички в Европа.

Към 1804 г. мнението на британците за армията им, а и това на противниците и съюзниците им, е че слаба и зле организирана. Англичаните са разгромени в Американската война за независимост от предимно нерегулярни части, които с неконвенционалните си тактики надиграват скованите кралски батальони организирани и ръководени според остарелите доктрини на Седем годишната война и понася значителен брой поражения през Революционните войни. С реформата на армията се заема дукът на Йорк, който още от юношеска възраст служи, като щабен офицер в двора на Фридрих Велики, изпратен там по линия на Хановерската династия. Отличен администратор и реформатор дукът реструктурира офицерския корпус, подобрява снабдяването, значително повишава качеството на медицинското обслужване на армията, намалява броя на полковете, но ги унифицира така че да са с еднакъв брой хора, докато до преди броят е зависил до голяма степен от това колко войници може да се купи командващият офицер, който също така си е закупил и командването.

Пехотата е родът войска, която най много еволюира в британската армия. „Английският войник е звяр в червена униформа.“ казва дукът на Уелингтън, човекът който ще изведе наземните сили на островитяните до сила и престиж невидан от времето на Марлборо. Към 1805 г. в армията служат 160000 човека в това число и KGL. Линейната пехота, която страда в горите и блатата на Америка в Европа се чувства и представя значително по-добре. Нормално пехотинците се бият в строй дълбок три редици, но Уелингтън използва с голям успех на Иберийския полуостров строй от

две станали известни, като тънката червена линия заради характерния цвят на униформата на британските пехотинци. Двуредния строй дава по-дълъг фронт и по-добра огнева мощ, а отличния дефанзивен терен в Испания го защитава добре, но когато англичаните се бият в полетата на Холандия те прибягват и до много по-отбранителния четириреден строй. Отличителна черта на британския батальон е че той е най-големият – 665 човека, докато пруският е 610, а френския 520. Както и в другите армии елитната пехота са гренадиите и по правилно англичаните ги разполагат на десния фланг на своята линия. Най-слабото звено в пехотата е леката такава. В армията има няколко полка, които са обозначени, като лека пехота, но освен по име и униформа те се не се различават по нищо от линейната. Изключение са два стрелкови полка 60-ти и 95-ти, които са въоръжени изцяло с нарезно оръжие и освен това се сражават, като лека пехота и имат статуса на елитни части.

Британска пехота в битка

Докато пехотата има силно изразена позитивна страна в линейните си части и слабост при леката, за британската конница не би могло да се кажат много добри неща. Тежката кавалерия не се нарича кирасири, както при другите нации а конна гвардия. Качествено конната гвардия отстъпва на всички тежки конници на другите основни нации – по-слаби ездаци са, конете им са по малки, което би предположило по-голяма пъргавост, но реално те отстъпват по контрол, интелигентност и активност на тези на унгарските хусарите и казаците. При леката кавалерия нещата не са по-добри, британските хусари, леки драгуни и улани са слаби сабълори и почти не притежават умение да извършват масирани конни атаки.

Хусар от KGL

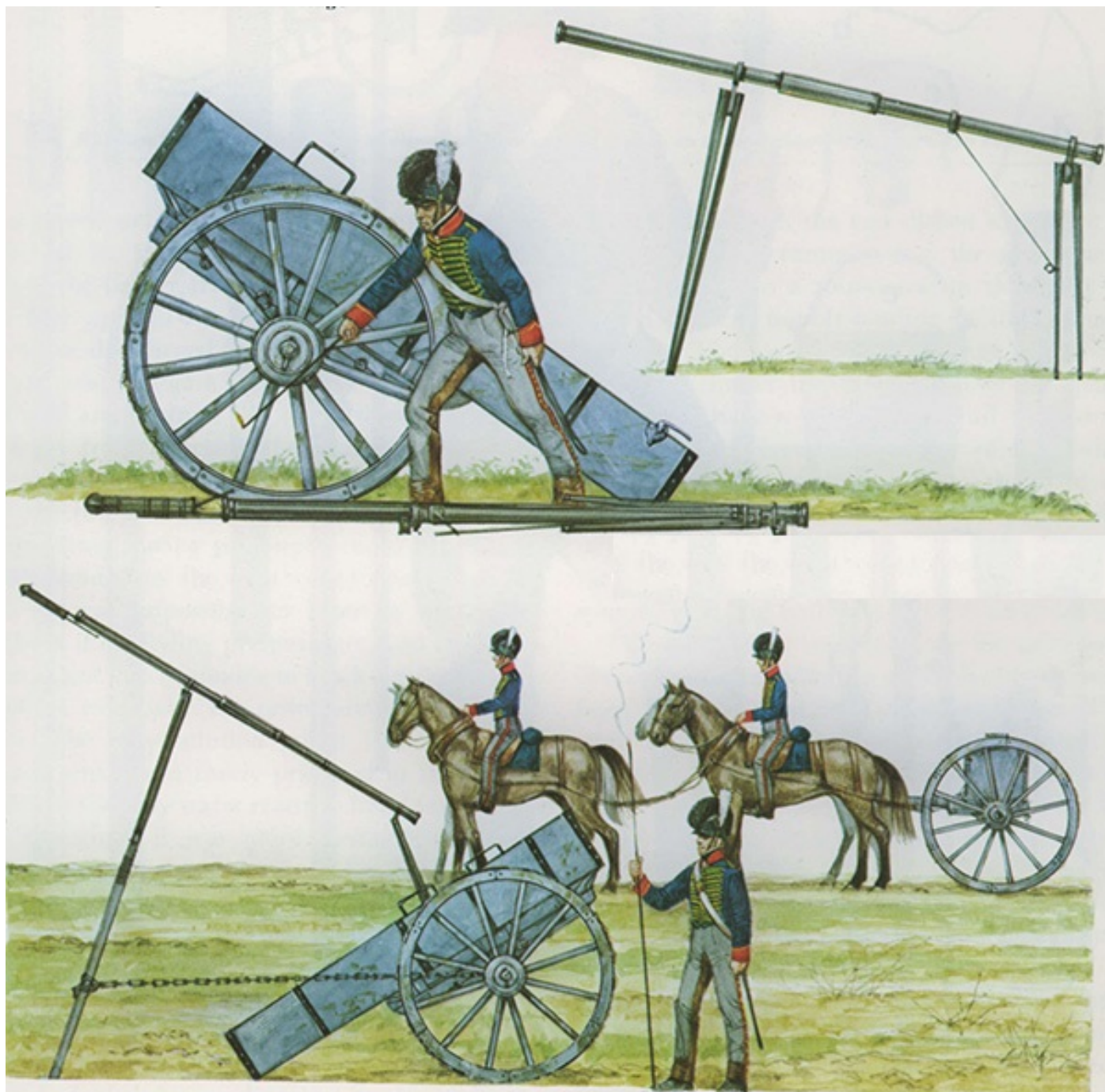
Частично ситуацията се подобрява от конницата на KGL формирана от по-опитни немски кавалеристи, които довеждат със себе си и по-добри коне, но те осигуряват едва три хусарски и два драгунски полка. Въпреки това английската конница постига някои успехи срещу френската кавалерия, но основно когато битката е в по-малък мащаб. Капитан Мърсър оставя следното впечатление в дневника си от британската кавалерия: „...Любовта, грижата и отношението към коня се отличаваха ярко немският (KGL) от английския драгун. Германецът би продал всичко за да нахрани коня си, а англичанина би продал коня си за да се напие... На полуострова (Иберийския) единствения начин да накараш английските конни полкове да обърнат внимание на конете си

бе наказанието всеки от ездачите да носи на гърба си седлото и дисагите, ако животното му умреше или се разболееше.“

Английската артилерия не е голяма по размер основно заради фактът, че флотът получава приоритет при въоръжаването с оръдия. Артилеристите са професионалисти, както и в другите армии, а калибрите на оръдията са същите или подобни на тези каквито ползват и останалите. Отличителна черта на британската артилерия обаче е иновативността. Англичаните са първите в Европа разработили и приели на въоръжение ракетните войски. Ракети се използват за военни цели от 2000 години насам, китайците са първите, но англичаните са тези които ги формират, като батареи и им създават модерна организация в Европа. Ракетата през ранния XIX в. е шумно, плашещо, но неточно оръжие способно да нанесе големи щети ако уцели целта си или да предизвика силен пожар при попадения в населено място.

Използва се и от флота и от армията, но колкото и да е зрелищно не е особено популярно. Уелингтън заявява, че е поискал батарея от ракетните войски само за да получи конете им, а по-късно се отказва от тях и ги заменя с 6 паундови оръдия за да повиши ефикасността на артилерията си. Далеч по значима е иновацията на Хенри Шрапнел на чието име е наречен и всеизвестния шрапнелен ефект. Като кадет в Кралската военна академия Хенри се вманиачава в артилерийското дело и създава противопехотен снаряд съставен от кухо гюле пълно с барут и метални сачми. Снарядът има фитил, който забавя взривяването му и ако бъде разчетен правилно експлозията се случва над целта или пред нея разпръсквайки смъртоносното си съдържание с голям разрушителен ефект. Изключителната ефективност срещу гъстите редици на линейния строй му носи мрачна слава, но самият снаряд е едно от оръжията в историята, които те е страх да използваш заради възможността и врага ти започне да ги използва срещу теб. По тази причина през

Наполеоновите войни този тип мунициция получава ограничено ползване.

Британска ракетна артилерия

Ситуацията във флота е съвсем различна от тази в армията. Британският флот доминира моретата още преди Френската революция и ще продължи да ги владее до Първата световна война. Дисциплината на моряците, качеството на

командирите, а и на самите кораби е ненадминато, като добавим към това, че английският флот е и най-многобройния може спокойно да заключим, че Великобритания по време на Наполеоновите войни притежава почти пълна таласократия. Французите ще се опитат да предизвикат английското морско превъзходство веднъж обединявайки флота си с този на Испания, но след Трафалгар Наполеон ще остави морските си амбиции на заден план и никога няма възможността да се върне към тях. Само за сравнение трябва да отбележим, че през 1805 г. корабите на разположение на английската корона са 950 от които 113 са линейни бойни кораби, докато французите разполагат с 45 и дори заедно с испанските, които са още толкова, численото превъзходство си остава в полза на британците.

Британска линейна ескадра

ГЕОРГИ МАРКОВ

ИСТОРИЯ на ВОЙНИТЕ

ПОХОДЪТ НА АЛЕКСАНДЪР

ВЕЧЕ НА
ПАЗАРА!

millenium

ЖАН ТУРЕЛ

(1698-1807)

Портрет на Турел от 1788 г., поръчан и платен от неговите другари в Полка на Турен и дело на художника Антоан Вестиер

Жан Турел е легендарен френски пехотинец, който служи над 90 години в армията на двама крале, Републиката и Империята.

Роден в Орен, Бургундия на 06.09.1698 г. През 1716 г. се записва в полка на Турен и служи в него до края на кариерата си. Първата голяма война, в която участва е Войната за Полското наследство (1733-38 г.) По време на обсадата на Кел, където служи под командването на легендарния херцог на Бериик, Турел е ранен в гърдите от мускет, но оцелява и се връща в редовете на своята част.

През май 1745 г. се сражава при Фронтено, където участва в последния щурм на френската пехота. Сражава се геройски в развихрилото се меле, а тримата му брата са убити около него по време на сражението. След победата при Фронтено, Жан и неговия Полк на Турен участват в обсадите на Турне, Термонд и Ат, в които Жан продължава да се сражава в челните редици на своя полк. През 1746 г. полкът на Турел отново е в най-горещите точки на кампанията и Жан се сражава в битката при Рокури, отново под командването на великия маршал де Закс. Същата година полка на Турел участва в обсадата на Намюр, а през следващата 1747 г. Жан за пореден път се сражава в най-кървавото сражение за сезона - битката при Лауфелд.

След победата при Лауфелд, Полкът на Турен е изпратен към холандската крепост Берген оп Зоом, която е превзета със щурм от французите през септември същата година. В последната година от войната, Турел се сражава при Маастрихт и е част от войските, които приемат холандската капитулация. По време на Войната за Австрийското наследство, Турел получава и единственото си наказание за неподчинение. Това става, защото през 1747 г. изкачва стените на крепостта Берген оп Зоом, за да влезе в двора, тъй като портите все още били блокирани, а Жан не искал да пропусне сбора на своя полк.

Службата на Турел продължава и през Седемгодишната война (1756-63 г.). Неговия полк се сражава при Хастенбек (1757 г.), Крефел (1758 г.) и Минден (1759 г.). В битката при Минден Жан Турел е ранен седем пъти, като шест от раните са от удари със сабя в главата, но въпреки това оцелява и след като се възстановява от раните си продължава да служи. През 1760 г., в битката при Вартбург, полка на Турел прикрива отстъплението на френската армия, задържайки напора на англо-хановерската армия.

През 1771 г., крал Луи XVI създава Медала с Двата меча - първия военен медал, който можел да се спечели от обикновен войник. Този медал се давал за 24 години служба в Армията. Турел бил награден с два, а през 1787 г. кралят лично се срещнал с него във Версай и го попитал дали иска да получи трети такъв медал или предпочита да бъде награден с Ордена на Свети Луи (който по принцип се давал само на висши офицери и генерали). Турел отказал по-престижния орден и бил закичен с трети медал с Двата меча.

По време на Войната за независимост на САЩ, полка на Турел е изпратен на служба в западните Индии. Сражава се при Йорктаун (1781 г.), Св. Китс (1782 г.) и Битката на Светците (Битката при Доминика – 1782 г.). В последното сражение, Жан губи един от синовете си, който служи като ефрейтор и също е ветеран в Полка на Турен.

През 1787 г., по време на поредното назначение на полка му, Турел отказва поканата да пътува в карета и вече 88-годишен марширува редом с останалите войници през целия път, заявявайки, че никога не се е качвал на карета и няма намерение тепърва

Медалът с двата меча се присъжда на войници, които са служели 24 години в армията. Турел имал три такива медала.

да го прави. През 1788 г., след като е получил трети пореден Медал с Два меча, другарите от Полка на Турен му поръчват портрет, дело на прочутия художник Антоан Вестиер.

През октомври 1804 г., император Наполеон Бонапарт лично награждава 107-годишния Турел с новосъздадения Национален Орден на Почетния Легион, като Жан става един от първите, които получават най-високото военно отличие във Френската империя. Жан Турел е обявен за "най-стария войник в Европа" и получава пенсия в размер на 1 200 франка.

Жан Турел прекарва своя разпрострял се в три столетия живот почти без да боледува. Раняван е многократно, но се възстановява от всичките си рани и нито една от тях не възпрепятства службата му. Умира на 10.03.1807 г. след кратко боледуване.

Magna Societas Catalanorum

или “Великата Каталанска компания на Изток”ⁱ – славният предшественик на „непобедимата испанска пехота”, кондотиерите и конквистадорите от епохата на Ренесанса и Великите географски открития

Владислав Иванов

Част Първа

Кондотиерите, алмогаварите и „кралство
Анатолия”

(1302-1305)

В края на 13 в. в сякаш застиналото от времената на Одоакър и Шарлеманⁱⁱ развитие на военното дело в Средновековна Европа започват да се забелязват все по-забележими промени и нововъведения. Това е епоха, в която т.нар. „военно-феодална система” (която наистина рядко е съществувала в класическия си, „идеален” вид – било то на запад или изток от Рим и/или в който и да е период) започва да се разпада, а един от признаците за това са именно посочените промени. Сред основните (ако не и най-важните) аргументи за създаването на феодалната държавна система (възприемана от съвременната историография като доминираща в по-голямата част от Европа през средните векове) е нуждата от

разрешаване на проблеми от чисто военно естество. Накратко казано, това е ефективната защита на определени територии, осъществявана чрез армия, задължена да служи през известен период от годината. Проблемът с издръжката на тази армия е разрешен с разквартируването ѝ по всички тези земи, чието население се грижи само за нея. Последното става, разбира се, със средствата, с които разполагат тогавашната икономика (предимно натурално-аграрна, ниско-продуктивна и самозадоволяваща се) и държавно-административно устройство. Изгражда се т.нар. „васална система“ и „благородническата каста“, която я спазва (наследниците на тази „разквартирувана по места“ армия). Но докато условията през 7-8 в. (или периодът, в който въпросната система се изгражда и е „адекватна“, т.е. отговаря на тогавашните нужди и състояние на нещата) са едни, то през 13 в., както ще се опитам да покажа чрез следващите редове, те вече са съвсем други... Което налага и неизбежната историческа необходимост от повсеместни промени, включително и в начините на воюване и техните принципи!

В сравнение със 7-8 в., към нач. на 13 в. средствата за комуникация вече са много по-развити, което подпомага по-интензивния търговски обмен, водещ след себе си прогреса в развитието на икономическите, политическите и социалните взаимоотношения между отделните държавни образувания. Междувременно са се появили и продължават да се появяват все повече и по-многолюдни градове, ползващи се със своеобразна политическа автономия. Интересите на градовете невинаги съвпадат с тези на „васалната“ или „феодалната“ система, влизайки често в противоречие с принципите на последната. Тези процеси са особено видни в Италия, чието стратегическо местоположение предразполага към най-големи възможни приходи от свръхдоходоносната търговия на Западна Европа с Ориента, минаваща през Средиземно море. Възползвайки се от противоречията между папата и императораⁱⁱⁱ, множество градове, най-вече северно от Рим, извоюват независимостта си и се превръщат в градове-

държави^{iv}. Конфликтът папа-император продължава много столетия и, макар да има отражения и в други страни, се чувства особено остро на Апенините, където политически активните граждани са разделени на *гвелфи* (поддръжниците на папството) и *гибелини* (тези на императора). Съдбата на полуострова до кр. на 13 в. е белязана от непрекъснати войни, които се водят между доминираният от гвелфите градове-държави от севера и Норманското кралство от юга – от една страна – и германския император – от друга. Докато обаче Норманското кралство в Южна Италия към нач. на 13 в. бива унищожено, а немската императорска династия на Хоенщауфените не само завладява бившите нормански земи, но и дори установява столицата си там, то северните градове успяват да запазят независимостта си, ставайки същевременно все по-големи и по-силни. Те буквално процъфтяват икономически и през 13 в. техните територии са сред най-богатите и гъсто населени земи в цяла Европа. Продължаващите конфликти между гвелфи и гибелини вътре в градовете са една (но далеч не единствената) от причините градските управници (олигархични съвети, формирани от членове на най-влиятелните фамилии, от които не всички са с аристократичен произход) да престанат да се осланят само на градското опълчение (*милиция*) за военните си цели и да потърсят помощта на наемници. Специално подготвените професионални бойци напълно логично притежават и по-добри военни качества от милицията. При липсата (или най-малкото недостига) на собствени рицари, сержанти и др., издържани от „стандартната“ феодална система, наемниците се оказват жизнено необходими на градовете-държави. Армии им трябва както за защита, така и за нападение (през епохата най-вече срещу техните „конкуренти“ – съседните градове-държави), но също така и срещу „постоянната заплаха“ за независимостта им, т.е. срещу „най-големите“ политически „играчи“ в Италия – папата и императора и поддържаните от тях сили^v. Така те започват да ползват (а, в някои случаи, и да „произвеждат“^{vi}) професионални бойци, които не са обвързани чрез някакъв вид държавно

задължение за службата си, а чрез т.нар. *кондота* – договор, определящ условията за наемането им и отношенията между тях и работодателя им. Именно от названието на въпросния юридически документ тези наемници^{vii} стават известни по-късно в историографията като *кондотиери*.

Историческият феномен, който представляват наемниците, разбира се, съвсем не датира от времената на късното средновековие и/или ранния Ренесанс в Италия, а почти от началото на писмената история на човечеството. Нито пък, въпреки господстващата феодална система (чийто „чист вид“ теоретично не ги „отчита“ като съществен фактор), са преставали да съществуват през целия период на средните векове в Европа и прилежащите ѝ територии. Но до 13 в. на запад те са сравнително слабо разпространени. Преди това едни от най-известните наемници (в региона) формират т.нар. „варяжка гвардия“ на византийските императори, не на последно място и поради факта, че значително по-софистицираната данъчна система на Източната Римска империя (подпомагана от централизираната ѝ политика) разполага с достатъчно средства, за да плаща на тези професионални бойци в кеш, а не в (потенциални) доходи от обработваеми земи и зависими селяни. През посочения 13 век обаче и западните държави започват постепенно да въвеждат паричното заплащане на армиите си. Все пак възприемането на тази практика като че ли изисква още време. Окръпняването на кралските домени и развитието на данъчно-паричната система увеличава доходите на монарсите, но при война с други държави те продължават да разчитат главно не на платена „професионална“^{viii} армия, а на своите васални барони, графове, рицари и на онова военнотзадължено население, което в средновековните държави обикновено бива освобождавано от някои данъци (плюс различни други привилегии, които въпреки това не го включват в състава на „благородниците“) в замяна на военната служба към сюзерените си.

Особена категория сред последните представляват онези, които биват заселвани по границите със съседните държави. Докато по-голямата част от западната половина от Европа през 11-13 в.^{ix} е обединена от общата си католическа религия, което не предразполага към кой знае колко ожесточени междусобни борби (папството се стреми да санкционира войната между християни, играейки ролята на посредник, омиротворител и висш арбитър в тези все пак доволно чести конфликти), то в граничните с „езичниците“ и „друговерците“ земи положението е друго. Там Църквата не само че не подкрепя мира, но дори поощрява воденето на постоянни войни с цел разширяването и засилването на християнските (в случая, равносилно на „католическите“) политически позиции. След втората половина на 11 в. голяма част от военните кампании срещу „неверниците“ са организирани от самото папство като „кръстоносни“ походи, а останалите лесно получават такъв статут, който им позволява да ползват не само „духовни“, но и чисто икономически привилегии (като напр. прходите от църковния десятък в определени територии). Характерен белег за този тип конфликти е значително по-голямото ожесточение, като създаването и поддържането на армии, намиращи се в постоянна бойна готовност и осъществяващи значително по-голяма активност от тези в останалите католически страни, е честа практика. В този факт напр. се открива основният смисъл в създаването на т.нар. „военномонашески ордени“ като тамплиери, хоспиталиери и тевтонци, чиято активност не е определена от „стандартните“ феодални военни правила. Повечето от тези ордени се създават в т.нар. „Отвъдморски земи“ на Сирия и Палестина, завладени от франките (= „западноевропейците“ или „католиците“) по време на кръстоносните походи. Целта им е да ги защитават (и особено техния център – Божият Гроб в Йерусалим) от нападенията на „неверните“ им съседи мюсюлмани^x. Впоследствие един от тях – Тевтонският, се прехвърля в Прибалтика, където ефективно се бори против „езичниците“ литовци и основава по-късната силна германска държава Прусия.

Другият (освен Палестина) неоспорим географски център на създаване на „военни ордени“ (сред които най-известните са тези на Алкантара, Калатрава и Сантяго) в периода 11-13 в. е Пиринейският п-в. Там войната „между Кръста и Полумесеца“ вече не се води за освобождението и/или запазването на Божи Гроб, а се припокрива с борбата за политическо надмощие и територии между мюсюлманските държави от юг и християнските от север. Този изключително дълготраен конфликт^{xi}, известен в историографията просто като *Реконкиста*^{xii}, поражда ред особености в местното военно устройство, които във военноисторическо отношение са донякъде уникални за останалата част на света. Многобройните местни военни ордени, ползващи се с изключително влияние на Пиринеите, но не и извън тях, са само част от тези особености. На практика, освен че са „национални“ в по-голяма степен от другите подобни ордени (с изключение може би на Тевтонския), те не се различават чак толкова много от тях, което се доказва и от едновременното широко навлизане и активност на „класическите“ (наднационални!) монашеско-рицарски организации като тамплиерите и хоспиталиерите в Иберийските християнски кралства. Неслучайно, подобно на събратята си в Светите земи, владенията на военните ордени на Пиринеите се разполагат по границите със „сарацините“, за да служат едновременно като щит и плацдарм (т.е. както за защита, така и за нападение) срещу териториите на „враговете на Христа“. Но друг такъв феномен, който може би е още по-своеобразен и интересен и чиито поява и развитие имат огромно значение за темата на настоящия материал, е появата на един род войска, за която е трудно да се открият аналози в останалата част на католическа Европа. Това са т.нар. *алмогавари*, „ядката“, от която се ражда т.нар. *Magna Societas Catalanorum* или „Великата Каталанска компания на Изток“, армия, чийто подвизи оставят неизличима следа във военната история и която с право може да се окачестви като „носеща легендарна слава“.

Названието „алмогавар“ със сигурност идва от арабски, най-вероятно от прозвището *al-mugāwir* (този, който извършва враждебни набези). За пръв път в това си значение терминът се среща в хрониката на арабския хронист ар-Рази (кр. на 9 – нач. на 10 в.), при неговото описание на някакви бойци, чието седалище било в богатата Саракуста (дн. гр. Сарагоса), която тогава, заедно с цялата плодородна долина на р. Ебро в дн. североизточна Испания, се намира под властта на процъфтяващия Кордовски халифат. Съдейки и по някои по-късни податки, можем да предположим, че родината на алмогаварите е била именно тук, в близост до Пиринейската планинска верига, която отделя полуострова от останалата част на Европа. Вероятно те първоначално били изцяло „сарацински“ воители, чиято основна задача се състояла в това да тероризират с набези граничните с долината на Ебро християнски държавици. Тактиката на водене на непрекъсната гранична война (предимно с набези и плячкосване) е типична за арабските бедуини още в предислямския период, а, след Мохамед и обширните завоевания на наследниците му, е възприета в целия мюсюлмански свят. Този тип на водене на бойни действия често е наричан „газа“ (*ḡazā*) и е използван главно против „езичници“ и „неверници“, откъдето идва и преплитането на термина със „свещената война“ (*jihad*), за която се говори в Корана. Християните, както споменахме по-горе, не закъсняват да възприемат тази тактика и това (явно неслучайно) става първо именно по границите с мюсюлманския свят – във Византия (където аналог на „гази“-бойците са известните *акрити*) и на Пиринеите. Християнската част от Иберийския п-в обаче, в началото на Реконкистата (= процеса на отвоюването на дн. Испания и Португалия от мюсюлманите), е твърде слаба. Така напр. към 10 в., откогато датира първото споменаване на алмогаварите като отделен род войска, Кордовският халифат, а, след неговото разпадане, и наследилите го *тайфи* (арабските кралства в Иберия), контролират не само плодородната равнина на р. Ебро, но и част от обкръжаващите я възвишения - въпреки че

северноиберийските планини са известни по-скоро като „християнска крепост“. По всяка вероятност именно някъде там, в тези планини на границата между Кръста и Полумесеца, намиращи се от 1039 до 1110 г. под върховната власт на емирите на Саракуста от династията Бану Худ (*Banū Hūd*), появилите се неотдавна алмогавари постепенно се множат, превръщайки се във все по-страховита сила и фактор от решаващо значение във войните от региона.

В литературата, която имах възможност да използвам, не срещнах точно как или кога тези погранични бойци преминават на християнска страна (възможно е част от тях да са били християни дори и докато са се сражавали на мюсюлманска страна), но други данни, на които попаднах, ме изкушават да изкажа следната хипотеза: Известно е, че Бану Худ от емирство Сарагоса са били едни от главните (ако не и най-ожесточените) врагове на нахлулата през 1086 г. от Африка в Иберия династия на Алморавидите (*Al-Murābiṭūn*), предвождаща огромни арабски и берберски армии и известна с ислямския си фанатизъм. Алморавидският султан Юсуф ибн Ташфин (1061-1106) в къс срок завоюва всички останали мюсюлмански кралства-тайфи на полуострова освен тази на Сарагоса. Очевидно тя единствена съумява да се съпротивлява успешно на превъзхождащите я сили на колосалната империя, завоювала целия *Магриб* (ислямския Запад) от Алжир на изток и цялото Мароко на запад чак до р. Сенегал на юг и Толедо на север. *Тайфата на Саракуста* запазва независимостта си цели две десетилетия след падането на останалите емирства, наследили Кордовския халифат, пред унищожителното нашествие на Алморавидите. Част от тази необикновено ефективна (в сравнение с тази на другите) съпротива без съмнение трябва да се припише на добре подготвената армия на Худидските емири. Доказателство за това е фактът, че,

преди инвазията на „южните маври“, благодарение на нея Бану Худ без особени проблеми сдържат далеч от плодородните равнини ок. р. Ебро агресивните християнски рицари от суровите планински кралства на север - Кастилия, Леон, Навара и Арагон. Африканското нашествие обаче отслабва силите на последните Худиди - Абд ал Малик и сина му Сейф ад' Доула (нар. от християните *Zafadola*, Зафадола), които са принудени да потърсят помощта на краля на Арагон Алфонсо I Боеца (1104-1134). Въпреки всичко обръчът около столицата им Саракуста се затяга и тя пада под властта на Алморавидите през 1110 г. Към същото време (ок. 1110 г.) датира и първото споменаване на алмогавари на християнска служба, които споменатият арагонски владетел (прославен, както личи и по прозвището му, със своите военни подвизи) заселва в своята гранична крепост *El Castellar* с намерението да ги използва „срещу маврите от Сарагоса“. Това съвпадение във времето и обстоятелствата ме карат да мисля, че най-вероятно алмогаварите, които са били заселени по границите на бившото емирство на Саракуста, са преминали на служба при арагонските крале след разгрома на бившите им господари от Алморавидите, предпочитайки все пак по-добре познатите си съседи и, макар и християни - съюзници на Худидските емири - пред враждебните африканци. От друга страна, обяснението на появата им и в Кастилия (а по-късно и още по-на запад, т.е. в Португалия) би могло да се търси в преминаването през 1131 г. на Зафадола с останалите му войски на служба при краля на Кастилия и Леон Алфонсо VII (1126-1157), където емирът е натоварен именно с охраната на част от южната граница на кралството срещу Алморавидите. Вероятно той е изпълнявал това задължение чрез собствените си войници, доведени от областта на Сарагоса, като повече от логично е сред тях да е имало и алмогавари, които са били най-опитните му в това отношение бойци.

Рисунка от Ангъс Макбрайд (Osprey Publishing), на която е изобразено как хипотетично е изглеждал с бойното си снаряжение последният представител на династията Бану Худ - Сейф ад' Доула/Зафадол (в средата). Избраната на илюстрацията дата е 1135 г., когато историческият Зафадол вече охранява границите на християнска Кастилия срещу други „маври“ като васал на крал Алфонсо VII. Вдясно виждаме воен „барабанчик“ от армията на Алморавидите, който, съдейки по цвета на кожата му, вероятно е пристигнал в Иберия чак от родината на последните в областта ок. р. Сенегал, населена преимуществено и тогава, както и днес, с представители на негроидната раса.

Каквато и да е истината, сигурно е, че през следните векове алмогаварите се превръщат в страховита военна сила на Иберийския п-в, воюваща на християнска страна и изиграла важна роля за крайния успех на Реконкистата. Това съждение е особено валидно за кралство Арагон, което още през 1118

г. завладява Сарагоса, заедно с по-голямата част от кралството на Худидите. Малко по-късно Арагонското кралство влиза в персонална уния с Каталонското графство, чиято столица Барселона е най-значимото средиземноморско пристанище на юг от Пиринеите. Така още през 12 в. Арагон заедно с Кастилия се издигат като главните християнски сили на полуострова, измествайки по-старите кралства на Леон, Астурия и Навара (които вече не могат да участват ефективно в Реконкистата, тъй като не граничат с мюсюлманските земи) и разпределяйки предварително помежду си териториите, намиращи се все още под контрола на „неверниците“. „Приоритет“ на арагонските крале са областите по дн. испанско средиземноморско крайбрежие, докато за Кастилия остава вътрешността и излазът към Атлантика. До втората половина на 13 в. победоносните каталано-арагонски армии завладяват почти целия бряг на *Mare Nostrum* (вкл. такива значителни пристанищни градове като Тарагона, Тортоза, Валенсия и Дения), достигайки почти до границите на емирство Гренада (последното обширно мюсюлманско владение на полуострова, което се оказва толкова „костелив орех“, че пада едва пред обединените армии на Кастилия и Арагон – вече формирали *кралство Испания* едва в 1492 г.). Нещо повече – става явно, че кралството има потенциал и за още завоевания, но предварителните договорености с Кастилия възпрепятстват по-нататъшната му експанзия на Пиринеите. Алмогаварите, чиято численост вече достига десетки хиляди, играят немалка роля в славните победи на арагонските крале. Но, както споменахме, след достигането на изглеждалите до неотдавна трудно достижими граници на полуострова^{xiii}, насъбраната енергия трябва да се насочи някъде „навън“. За това способстват и амбициите на каталаните от Барселона, които, благодарение на прогреса в корабоплаването, се включват все по-активно в търговския обмен по море, който се осъществява в *Mare Nostrum* (което през 13 в. е – за пореден път - може би най-интензивната и доходоносна зона на международен обмен в целия свят!). Каталаните вероятно изгарят от нетърпение да се сдобият с

по-сериозни политически позиции в региона. Икономическата експанзия върви ръка за ръка с политическата, като първа нейна „жертва“ е обширният архипелаг на Балеарските о-ви, отвоюван от „маврите“ през 13 в. Арагонският монарх Хайме (Жауме) I Завоевателя (1213-1276), отгледан от рицарите тамплиери, предвожда кръстоносен поход за покоряването на о. Майорка, в който участват 1500 рицари и ок. 15 000 пехотинци, като преобладаващата част от последните най-вероятно са именно алмогавари. Това е първата война, в която типичната дотогава само за иберийските планини пехота участва масово в действия по море, а триумфът на Арагон при Майорка предвещава, че няма да бъде и последната.

През същият този 13 в., паралелно с големите победи на Арагонската корона, алмогаварите започват да се споменават все по-често в изворите, като по това време се изгражда вече и техният вече окончателен, завършен вид, като уникален за региона род войска. „Редовият“ боец алмогавар е от „простонароден“ произход, пехотинец, относително „леко“ въоръжен за стандартите на епохата, но умеещ да си служи твърде добре с привидно ограничените средства, с които разполага. След унията между Арагон и Каталония (осъществена съвсем скоро след хипотетичното преминаване на бившите „гази“-воини от Саракуста под християнските знамена, за което споменах по-горе), жителите на последната с основание се идентифицират с алмогаварите, поради което едно тяхно „класическо“ описание (от периода 1276-1285 г.) принадлежи на перото на каталанския хронист Бернат Десклот (считан на свой ред за „класически“ от познавачите на каталанската история, като автор на една от т.нар. „Четири велики каталански хроники“):

„Тези хора, които са наричани алмогавари, не живеят за нищо друго освен за да упражняват професията на воина. Те не отсядат в градовете или селата, а по-скоро обитават планините и горите и всекидневно се сражават срещу сарацините, като нахлуват в сарацинската земя за ден или

два, грабейки и залавяйки сарацини за пленници; това е техният начин на живот. Алмогаварите понасят такива сурови условия за живот, на които други (на тяхно място) не биха могли да издържат. Ако се наложи, те безпроблемно могат да изкарат два дни без храна, преживявайки (само) от тревите по полето. А *адалидите*^{xiv}, които ги предвождат, познават отлично страната и пътищата (през нея). Те не носят нищо повече от една проста туника или риза, независимо дали е лято или зима, обути са в кожени панталони, прилепнали към бедрата и кожени сандали. Носят в поясите си по един добър нож, един хубав ремък, който се (използва като се) премята през рамо^{xv} и парче кремък за точене на стоманени остриета. (Освен това) всеки от тях има и по една хубава пика и две къси копия^{xvi}, както и кожена торба с презрамки, в която си носят храната. Те са много силни и много бързи – и за бягство, и за преследване, и биват *каталани, арагонци и сарацини*^{xvii}.“ Перото на Бернат Десклот ни разкрива едни напълно непретенциозни на пръв поглед бойци, които обаче, според някои мнения, представляват „професионалният гръбнак“ на иберийските армии (а според мен – най-вече на Арагон) от 13 и 14 век. Описанието му може да се допълни и от други източници, които ни разкриват следната картина: Някои алмогавари са конници, но повечето се сражават пешком. Освен споменатите, „традиционни“ за тях елементи от въоръжението и облеклото, екипировката им често се допълва от мечове, лъкове или арбалети, както и от разновидности на кожените ризници, обковани с метални пластини, и своеобразни „шлемове“, наречени *redicilla*^{xviii}. Източниците често отбелязват, че много от тях са „маври“. Като цяло може да се каже, че въоръжението им, както и навикът да се бият по-скоро като пехотинци, отколкото като конници, изглеждат традиционни за планинци (в случая - тези от Пиринеите).

Въпреки че по всички показатели представляват „лека“ пехота, тяхната слава и умения положително ги нареждат сред едни от най-страховитите родове войска в Средновековна Европа. Специална роля за този ужасяващ имидж играе

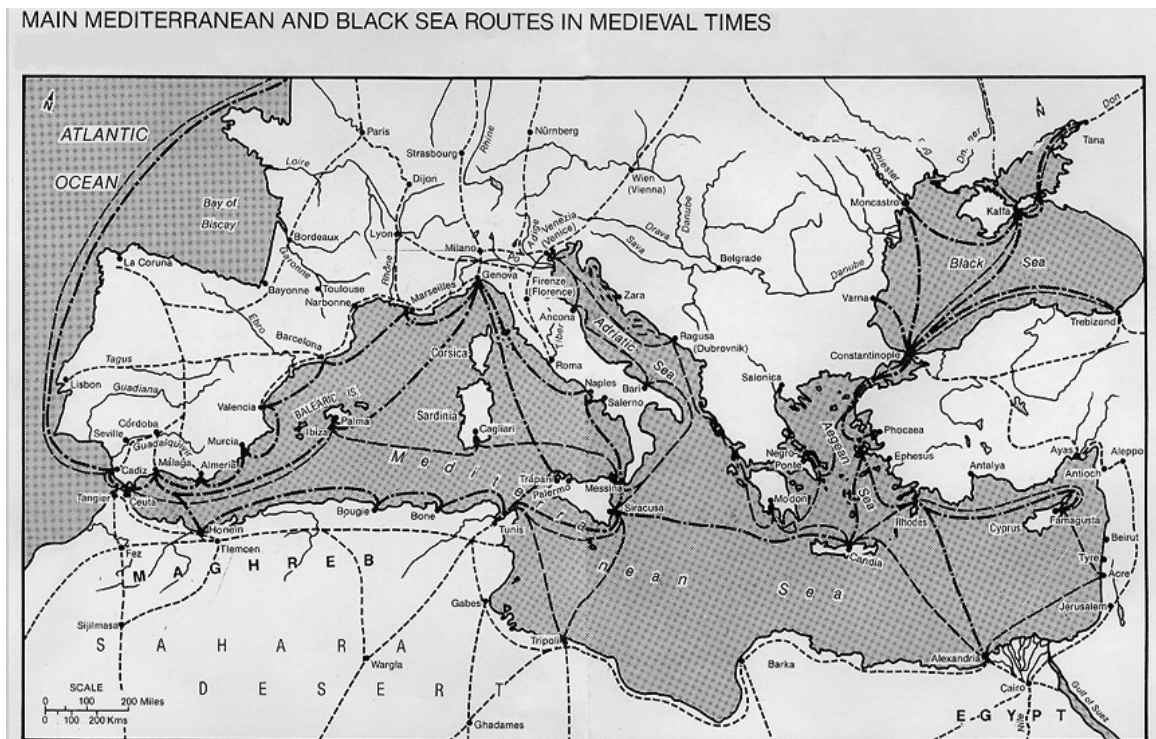
„ножът“, споменат от Десклот, който представлява специфичен широк кинжал, наречен *colltell*. Този своеобразен „сатър“ е специално предназначен за разчленяване и пробиване на доспехите на противника, което го прави особено подходящ за използване против средновековните рицари, известни с масивните си брони^{xix}. Друга част от алмогаварската екипировка, описана от Десклот, която е предназначена да всява ужас у противника, е кремъкът за точене, който всеки от тях носи в пояса си. Преди битка алмогаварите удрят кремъка в остриетата на копията^{xx} си, изтръгвайки безброй искри от стоманата^{xxi} и надавайки най-известния си от изворите боен вик: „Desperta ferres!“^{xxii}, който се превежда като „Събудете желязото!“. Бойният вик и изобщо тази практика със „събуждането на желязото“ е уникална за алмогаварите, като издава тяхната войнствена свирепост и вероятно всява ужас у противниците им. Те често са подценявани заради неугледния си вид и привидно бедното си въоръжение (в кр. на 13 и нач. на 14 в. мнозина от тях не носят щитове и дори не знаят как да ги ползват), но именно нещо толкова елементарно като „двете им къси метателни копия“, за които говори Бернат Десклот, в техните ръце се оказва особено смъртоносно и то срещу бойци, чиято екипировка е многократно по-скъпоструваща. Хронистът Рамон Мунтанер, който лично командва алмогавари, споменава многократно за възпирането и дори разбиването на едно от най-страшните военни предизвикателства за епохата – фронтална атака на тежкобронирана рицарска конница (сравнявана със съвременните танкове) от късите копия на алмогаварската пехота, които „преминават през щитове и брони“ и убиват конете и ездачите им. Известен е случай, при който един алмогавар, пленен от французите във „Войната на Сицилианската вечерня“^{xxiii} (за която ще стане дума по-долу), е подигран от благородните рицари за външния си вид и оръжията си. Той ги предизвиква да проверят уменията му като го изправят срещу напълно въоръжен и брониран рицар на кон. Когато последният го атакува, алмогаварът забива копието си в гърдите на коня, който пада на земята заедно с

рицаря. След това се мята върху него, готов да го довърши със своя „сатър“, но е спрял от френския крал, който впоследствие, впечатлен от този забележителен подвиг, му дарява свободата.

Алмогаварите притежават своя собствена военна йерархия, която, макар и регламентирана едва от крал Алфонсо X Кастилски (1252-1284)^{xxiv}, вероятно датира още от времената им като воители на служба при емирите на Саракуста, тъй като всички термини в нея са на арабски. Структурата им далеч не е сложна. Най-висок ранг сред тях заемат т.нар. *адалиди*^{xxv}, които изпълняват ролята на водачи в техните набези на територията на противника. Те обикновено яздят на кон, като това и ръководната им длъжност ги доближава до рицарите „кабалерос“^{xxvi}, макар че, за разлика от тях, те биват избирани на поста си не по рождение, а по заслугите и уменията си. След тях се намират т.нар. „конни алмогавари“ (*almogavares a caballo*). После идват т.нар. *алмогатени*^{xxvii}, които фактически са капитаните на отделните алмогаварски дружини. И най-накрая идват обикновените, „редови“ алмогавари, чийто социален статус в испанското феодално общество не се различава особено от този на въоръжените *леони*, т.е. на опълчението.

С установяването на границите на Арагонското кралство изцяло с християнски държави^{xxviii}, „алмогаварският начин“ на война става донякъде неприемлив и, както споменахме, трябва по някакъв начин да се насочи „навън“. Наличието на толкова много мъже, които традиционно се издържат само от война и грабежи (източниците от втората половина на 13 и първата четвърт на 14 в. неколкостранно споменават за войски, в които участват до 30 000 алмогавари!), е опасно както за външния, така и за вътрешния мир. Но за този проблем е намерено лесно разрешение, както споменах по-горе, с жаждата за експанзия на изток, подхранвана най-вече от многолюдната и богата Каталония и нейната столица Барселона^{xxix}. Наследникът на Хайме I Пере (Перо)^{xxx} III

Велики (1276-1285) се опитва да прехвърли „свещената“ война в Африка, дебаркирайки начело на голяма войска от рицари и алмогавари (последните са ок. 15 000, същият брой като при завоюването на Майорка) на крайбрежието на дн. Алжир. Въпреки уверенията за „кръстоносен поход“ срещу „неверниците“, тази кампания, подобно на онези срещу Балеарските о-ви и Валенсия, преследва по-скоро частните политически цели на кралство Арагон^{xxx}ⁱ. Последното става още по-ясно, когато пратеници на разбунтувалите се срещу властта на френската династия д'Анжу жители на о. Сицилия намират Пере III в неговия африкански лагер и му предлагат да му предадат властта над „кралство Сицилия“. Арагонската армия без колебание се насочва към острова и го окупира, макар че това означава война срещу християни и то не срещу кои да е, а срещу Анжуйците, подкрепяни както от френския кралски двор, така и от папството.

На тази карта са изобразени главните търговски маршрути в Средиземно и Черно море през Средните векове. Естествено, наблегнато е на най-важните: тези на двата „търговски колоса“ на епохата – Венеция и Генуа, но отбелязването на Барселона и Валенсия недвусмислено сочи значението им дори и преди експанзията на Арагон срещу Балеарските о-ви и Сицилия.

Така избухва т.нар. „Война на Сицилианската вечерня“, в която се коренят причините както за апогея на славата, така и за последвалия упадък на алмогаварите. Този конфликт възниква като „отровен плод“ на сложните политически взаимоотношения в Средиземноморието, което във все по-голяма степен е доминирано от християнското корабоплаване (и най-вече западното такова: арагонските, провансалските и италианските флоти), поради което конкуренцията и противоречията между християните (и то между католиците!) взимат връх над „свещената война“ срещу Полумесеца^{xxxii}. Още преди бунта на сицилианците, арагонският кралски двор се е свързал с немската императорска династия Хоенщауфен (която, като владетел на „Свещената Римска империя на германската нация“, както споменахме по-горе, установява столицата си в Южна Италия), чрез брака на дъщерята на последния император Манфред - Констанс с крал Пере III. Хоенщауфените са ярко изявени противници на папството^{xxxiii}, което използва силите на провансалския град Шарл д'Анжу (брат на френския крал Луи IX Свети), за да се справи с тях. Шарл е провъзгласен за „крал на Сицилия“ през 1265 г. и успява да завладее острова заедно с цяла Южна Италия. Тази „гвелфска“ акция има множество последици, като една от тях е установяването на своеобразен Анжуйски (и провансалски?) доминат над Централното и Източното Средиземноморие, вкл. върху остатъците от владенията на бившата Латинска империя на Балканите. Така конфликтът между Шарл д'Анжу и Пере III до голяма степен представлява сблъсък между две намиращи се в процес на експанзия съседни средиземноморски държави: Прованс и Каталония-Арагон^{xxxiv}, макар и първият му „епизод“ да е в Сицилия. Същевременно амбициите на подкрепяните от Рим Анжуйци да завладеят обратно Латинската империя в Константинопол, подтикват

византийският император Михаил VIII Палеолог да предприеме всякакви възможни действия срещу тях. Бунтът и последвалата „война на Сицилианската вечерня“ избухват точно по време на подготовката на Шарл д'Анжу за мащабен кръстоносен поход срещу Византия. Михаил VIII подпомага със значителни суми въстаниците и самия арагонски крал^{xxxv} и така успешно отклонява надвисналата над империята му опасност.

„Войната на Сицилианската вечерня“ с прекъсвания и чести обрати фактически продължава цели двадесет години (1282-1302 г.), сеейки опустошения из цялото Западно Средиземноморие. За участието в нея Арагон мобилизира целия боен потенциал на своите алмогавари, чиято численост в най-големите армии достига до 30 000 човека. Именно те са в основата на почти невероятните победи, постигнати срещу обединените сили на Анжуйците, Френското кралство, папството и дори и Генуа, Навара и Кастилия. През тези две десетилетия алмогаварите се превръщат в перфектна амфибийна бойна сила, сражаваща се еднакво добре както по суша, така и по море (най-вече под ръководството на прославения адмирал Рохер де Лурия (1245-1305)). Особено впечатляващо е тяхното участие в разгрома на т.нар. „Арагонски кръстоносен поход“, обявен срещу Пере Велики от папа Мартин IV през 1284 г. В него в последователни сражения при о-вите Формигас (в нач. на септември 1285 г.) и в прохода на Лос Панисарс (30.09-1.10.1285 г.) алмогаварите, водени от Рохер де Лурия и Рамон де Монкада унищожават съотв. флота и армията на Френското кралство. След известни перипетии арагонците и каталаните могат да се поздравят с крайната победа след мира от Калтабелота (сключен на 31 август 1302 г.), която оставя Сицилия в техни ръце (т.нар. „кралство Тринакрия“).

Сега да се върнем обратно към наемниците „кондотиери“ в Италия. Както отбелязахме, на Апенинския п-в – най-вече поради големия брой богати градове-държави – в кр. на 13 в. има нарастваща нужда от наемници. По това време обаче все още се разчита главно на собствената градска милиция или (като в Генуа) на специално тренирани местни бойци и пълководци – като напр. Гулиелмо делла Торре от Милано, който през 1285 г. ръководи кавалерия от 114 конника на служба на комуната на Сиена^{xxxvi}. Само след половин век положението ще се промени драстично и Италия ще се напълни с т.нар. „свободни компании“ – армии, съставени от (волно)наемници, които са почти изцяло с чуждестранен (т.е. не-италиански) произход и чиято численост достига и надхвърля 10 000 бойци под върховенството на един единствен кондотиерски военачалник, които се подчиняват единствено на него и работодателя си. Интересно е, че първите предвестници на тези по-късни наемници в Сев. Италия, които обичайно се цитират в посветената им историографска литература, по народност са не други, а каталани, като напр. „капитана“ Диего де Рат, който служи начело на дружината си на Флоренция в нач. на 14 в. Немалка роля в последното вероятно изиграват победите на Арагон във „Войната на Сицилианската вечерня“ и появилите се на Апенините алмогавари, чиито особености ги правят особено подходящи за изпълняването на наемническа служба като „кондотиери“. Флорентинският хронист от 14 в. Джовани Вилани, който е твърде наясно с процесите, довели до горепосочената ситуация, нарича „баща на всички кондотиери“ не друг, а именно може би най-известния в историята^{xxxvii} алмогаварски водач – Роже (Рохер) де Флор.

Алмогаварите (вдясно) в морски бой; под командването на Рохер де Лурия или Роже де Флор.

Истинското име на Роже, когото хронистът Мунтанер нарича „брат (фра)^{xxxviii} Рохер“, вероятно е звучало като Рюдигер фон Блум^{xxxix}, тъй като, парадоксално, по народност той не е бил каталан или дори ибериец, а немец. Баща му, Рихард фон Блум, е соколар на служба при император Фридрих II, който загива в битката при Талиакоцо (1268 г.) на страната на Конрадин, последния от Хоенщауфените, разбит от Шарл I д'Анжу. Роже още като малко момче е взет на служба на един от корабите на тамплиерите, спрял да презимува в родния му град Бриндизи. Мунтанер твърди, че още на петнадесет

години Роже бил един от най-опитните моряци и „познавачи на морското дело“ в света. Доказателство за това е фактът, че магистърът на тамплиерите го прави не само „брат-сержант“ от ордена^{xi}, а и му поверява командването на „най-големия построен по това време кораб, наречен „Сокол“^{xli}. Като капитан на кораба Роже служи в Светите земи и вероятно се занимава с военна служба в полза на ордена, а може би и с корсарство, тъй като според Мунтанер „печелел много“. „Най-големият“ негов подвиг, който е отбелязан от каталанският хронист, е спасяването на много хора при падането на Акра в края на май 1291 г. Братът-сержант натоварва на кораба си „много хора с големи богатства“ и ги превозва до все още непревзетата от мамелюците християнска крепост „Монс Пелерен“^{xlii} и „в това пътуване спечели несметно богатство“. Явно Роже спасява хората не напълно безкористно, поради което по-късно е подведен под отговорност от магистъра^{xliii}, който го обвинява в присвояване на имущество. Той изоставя кораба си в Марсилия и отива в Генуа, чиято комуна (макар и тайно) поддържа не само наемниците си арбалетиери, но и различни пирати. Там, благодарение на помощта на „Тичино Дория и други стари приятели“ той закупува една галера на име „Ла Оливета“ и, след като я въоръжава добре, се отправя на юг, за да предложи услугите си на воюващите страни в последната ожесточена фаза от „Войната на Сицилианската вечерня“.

Така новоизпеченият корсар се изплъзва от угрозата от страна на бившите си „братя“ от ордена на Храма и е приет във войската на сицилийския крал Фадрик III (1295-1337), третият син на Пере Велики и Констанс Хоенщауфен. На страната на последния срещу Шарл II д'Анжу (1285-1309) и неговите съюзници Шарл дьо Валоа^{xliv} и папа Бонифаций VIII (1294-1303) се сражават много арагонци, каталани и алмогавари, вкл. летописеца Рамон Мунтанер. Роже се проявява като великолепен флотоводец в последната фаза на войната и скоро вече е начело не на една, а на десет галери. Бившият тамплиер е провъзгласен за вицеадмирал на крал

Фадрик III и смелите му акции допринасят много за сключването на успешния за последния мирен договор от Калтабелота (31.08.1302 г.), който най-сетне приключва двадесетгодишния конфликт, оставяйки Сицилия в ръцете на Фадрик като „крал на Тринакрия”.

Мирът обаче на практика не е изгоден нито на Роже, който (според Мунтанер) все още се бои от това да не бъде заловен и предаден на тамплиерите, нито на алмогаварите, които са свикнали да се издържат само от война и грабеж. За сметка на това изтощените от войната сицилианци и дори техният арагонски владетел с радост биха се освободили от тегобата, която представляват многочислените алмогавари и останалите войски, чието скъпоструващо поддържане става вече излишно. Тогава Роже измисля план, с който хем да се намери извън обсега от тамплиерите, хем да използва възникналата ситуация най-добре за себе си. Установил вече добри връзки с арагоно-каталанската армия, той предлага услугите си като водач на тази част от нея, която пожелае да го последва, като наемници на византийския император Андроник II Палеолог (1282-1328), чиито анатолийски владения се намират в пълен хаос и са почти напълно завладяни от турците. Василевсът, който е чувал за Роже още като капитан на „Сокол”, а също така и за скорошните му подвизи, се съгласява на предложението и приеме да подпише един доста подробен договор с него и армията му. Тъй като този договор по същество представлява ако не първата хронологично, то най-известната и донякъде „символично първата” *condotta*, според мен си струва да го опиша малко по-подробно. Рамон Мунтанер, който твърди, че е участвал лично в самото съставяне на документа, изброява условията по „кондотата” по следния начин: „...императорът се съгласи той (Роже де Флор) да се ожени за племенницата му, дъщерята на императора на Загора... съгласи се също така цялата войска, която Роже щеше да доведе със себе си, да получи следната заплата: четири унции на месец за тежковъоръжен конник, две унции за лековъоръжен конник, една унция за

пехотинец, четири унции за комит на гребците, една унция за кормчия, двадесет *тарини*^{xlv} за стрелец и двадесет и пет тарини за началник на гребците, като заплатата се изплаща на всеки четири месеца; и ако в даден момент някой реши да си тръгне обратно, да може да го извърши като си уреди сметките и да му се заплати, а когато си тръгва, да получи за обратния път двумесечна заплата; брат Роже да стане „Велик дук“ на цялата империя.”^{xlvi}

Цената, договорена от Роже де Флор (особено предвид намалената платежоспособност на Византийската империя в сравнение с предишни периоди), е повече от добра и, когато отпътува от главното сицилийско пристанище Месина, той е начело на 36 „галери, нефове, линове и тариди”^{xlvii}, хиляда и петстотин конници^{xlviii} с конете и екипировката си и „повече от четири хиляди алмогавари и повече от хиляда моряци наемници, без да се броят гребците-роби и моряците от екипажа”^{xlix}. Така общата численост на „професионалните” военни във войската е 5 500 мъже, а, като се има предвид, че те „в по-голямата си част водеха жените, приятелките и децата си”, то „всички тези хора (които) бяха каталонци и арагонци” вероятно са ок. десет хилядиⁱ. Освен бойците от „обикновен” произход, заедно с армията заминават и голям брой рицари и високопоставени благородници, вкл. и такива от най-близкото обкръжение на крал Фадрик III, като напр. *доновете* Феран Шеменис д’Аренос, Феран д’Аунес, Корберан д’Алет, самият по-късен летописец Рамон Мунтанер и мн. др.ⁱⁱ По този начин е сложено началото на онази прославена наемническа войска, наречена впоследствие „Великата каталанска компания на Изток”. След няколко десетилетия прочути кондотиерски водачи като Вернер фон Урслинген и Фра Мориалеⁱⁱⁱ кръщават по същия начин („Великата компания”) командваните от тях наемнически съединения, които представляват най-многобройната и силна за времето си армия в Италия. „Приемствеността” помежду им става още по-ясна от факта, че съвременният им флорентински автор Джовани Вилани (когото цитирах по-горе) явно ги смята за

„подражатели“ на Роже де Флор, когото нарича „бащата на всички кондотиери“. Но на това ще се спра по-подробно в заключението.

След като по пътя си използва възможността да разграби венецианския о-в Кеос^{liii} – един акт, който изглежда по-скоро пиратски, отколкото корсарски^{liv}, начело на своята каталанска армада Роже де Флор пристига в Константинопол през септември 1303 г. Той е приет с големи почести от Андроник II Палеолог и неговия син и съимператор Михаил IX (1281-1320). Освен че бива провъзгласен за „мега дук“ на Империята^{lv}, служба, която най-общо отговаря на дн. „адмирал“, Роже получава и обещаната ръка на „дъщерята на императора на Загора“. Това е Мария Асенина, по-малката дъщеря на бившия български цар Йоан III Асен (1279-1280) и сестрата на Андроник II – Ирина Палеолог. За нея Мунтанер казва, че „беше една от най-красивите и умни девойки на земята“. Така отлъченият от ордена на тамплиерите брат Роже се превръща от преследван изгнаник в един от най-високопоставените велможи в Източната Римска империя и същевременно се свързва с втората или третата по влияние благородническа фамилия в нея – тази на т.нар. „византийски Асеновци“. Но неговите амбиции, както ще видим, са още по-големи.

Затрудненото положение на Византия, която в кр. на 13 и нач. на 14 в. търпи ред срамни поражения от турците по източните си граници и вследствие на това губи почти всичките си територии в Мала Азия, позволява на бившия тамплиер да се възползва от ситуацията за своя собствена изгода. Той вероятно планира действията си далеч преди пристигането си на изток, като не е невъзможно в изготвянето на планове му да е взел участие и самият сицилийски крал Фадрик III. Съществуват ред източници, които показват безспорна връзка между Роже, Фадрик, новия арагонски крал Хайме II Справедливи (1291-1327) и дори бившият им враг Шарл дьо Валоа, титулярен латински император на Константинопол.

Всеки от изброените западни монарси има свои собствени апетити към изпадналата в тежка политическа криза империя на Андроник II^{lvi}. Т.напр. малко след мира от Калтабелота Шарл и Фадрик сключват договор, който предвижда съвместно тяхно нападение срещу Византия, чиято крайна цел е възстановяването на бившата Латинска империя, унищожена от бащата на Андроник – Михаил VIII Палеолог, още през 1261 г. Подобни намерения съвсем логично намират поддръжка и от папството, особено след като Андроник II изоставя политиката на баща си за сключване на уния между Източната и Западната църкви. Акции срещу Византия са препоръчвани от множество кръстоносни теоретици от епохата, които, подобно на мнозинството католици, виждат в православната империя владение на *схизматици*, отнето от законните му притежатели (латинските императори, управлявали Константинопол от 1204 до 1261 г.), пречка пред възвръщането на Йерусалим и, не на последно място, слаба държава, която е неспособна да защитава земите си от турците и така им позволява (от доскорошни „роби“ на съюзния на кръстоносците монголски Илханат в Иран) да се превърнат в заплаха дори и за Запада^{lvii}. Но, както ще видим, въпреки че всяка от тези изброени сили ще се опита да използва Роже за своите цели, той действа предимно в името на собствените си интереси, забърквайки се в изключително сложна политическа игра. Същото в не по-малка степен се отнася и до „Компанията“, превръщайки я и в това отношение предшественик на по-късните кондотиери.

Интригите започват едва ли не със самото посрещане на каталаните в Константинопол. Тъй като се оказва, че новият имперски мега дук е взел значителна сума назаем от генуезците в Пера^{lviii}, по този повод избухва свада между последните и наемниците, която скоро прераства в кръвопролитен сблъсък по улиците на Константинопол. Каталаните надделяват и избиват много генуезци, като по този начин Лигурийската република^{lix} и особено нейните колонисти в Пера се превръщат в смъртен враг на компанията.

Този епизод заплашва да стане сериозен политически проблем, тъй като каталаните искат да нападнат все още неукрепената по това време Пера, но Андроник II успява да ги спре. Така още в началото необузданите алмогавари показват, че службата им за Империята съвсем няма да е безпроблемна и гладка. Андроник бърза да се освободи от присъствието им в столицата и, след като им дава уговорените първоначални заплати, им нарежда да се отправят към Анатолия, където трябва да воюват срещу турците. Междувременно Роже успява да уреди един от своите военчалници – дон Феран д'Аунес, също да сключи брак с „една роднина на императора“^{lxi} и го прави свой адмирал^{lxi}. Дон Феран остава начело на флотата и екипажа ѝ от моряци, докато войската дебаркира на укрепления п-в Артаки (Кизик) в Мала Азия – една от последните по-обширни територии, останали засега във византийски ръце вън от крепостните стени на по-големите градове. Мястото на акостирането явно е избрано неслучайно, тъй като византийците са узнали, че наблизо лагеруват турци. Става въпрос за цяло турско номадско племе или орда, а не за отряд за набег (газа), тъй като Мунтанер отбелязва, че те били с жените и децата си. Предвид местоположението на Кизик може да се допусне, че това е било племе, принадлежащо към бейлика на Караси или на самия Осман^{lxii}. В ожесточено сражение срещу турците Каталанската компания постига първата си значителна победа, като, според очевидно преувеличните данни на Мунтанер, „от турците този ден загинаха повече от три хиляди конници и повече от десет хиляди пехотинци“. След това, тъй като започват зимните студове, каталаните са принудени да прекъснат кампанията си и са разквартирувани на Артаки, където остават да презимуват до пролетта на 1304 г.

Враговете на каталаните, анатолийските турци, са може би най-важният новопоявил се политически фактор, който ще промени и вече променя коренно статуквото в региона, което е останало приблизително еднакво повече от две столетия. Дотогава Византия е владяла над плодородните речни долини

и равнини на западната част на Мала Азия и над по-голямата част от крайбрежието на големия п-в, а турците от т.нар. Селджукски султанат са господствали над полупустинните плата в центъра и вътрешноконтиненталните му равнини и долини в източната му част. Вина за това има най-вече монголското нашествие от средата на 13 в., което, обобщено, има следните важни последствия: 1) Докарва в Анатолия големи групи турски номади от Средна Азия, които са приети от родствените им селджуци и са настанени по границите с християнските държави; 2) Над т.нар. Румски султанат се установява тежка васална зависимост от монголския Илханат в Иран и 3) голяма част от земите в Източна Анатолия, предишното ядро на селджуките, са раздадени на татарски племена. В резултат турците, разгромени от превъзхождащите ги сили на Илханата, се струпват масово по византийската граница, където, организирани от предприемчиви бейове-предводители и вождове на номадски племена, започват експанзия от планинските плата по речните долини в посока към западното крайбрежие. Въпреки упоритите опити на първите Палеолози да ги спрат, техният натиск се оказва неудържим. Балансът е нарушен и, не на последно място, заради свръх-ангажираността на възродената през 1261 г. Византия да брани Константинопол срещу опитите на Запада за възстановяване на Латинската империя.

Последният епизод на дългата война между ромеите и турските племена (за които, като мюсюлмани, тя придобива характер на *газават* – или перманентен *джихад* срещу „неверниците“) настъпва в нач. на 90-те год. на 13 в. В края на зимата на 1292-93 г. турците преминават византийската граница и опустошават темата Неокастра. Андроник II изпраща срещу тях талантливия си военачалник Алексей Филантропин, който съумява временно да ги отблъсне и да възстанови статуквото. Но, в края на 1295 г., самият Филантропин вдига бунт срещу императора и, макар че Андроник успява да го разгрои, добре подготвената му армия е унищожена, събитие, което на този етап се превръща в

непоправима загуба^{lxiii}. Местните войници – *стратиоти*, *прониари* и *акрити*, чието благосъстояние е пострадало от новите данъчни реформи, не искат повече да се сражават за Империята. След суровата зима на 1298-99 г. турците отново прекосяват границата при долината на р. Меандър. Срещайки само вяла и неорганизирана съпротива, до 1302 г. те завладяват равнините между реките Меандър и Хермос и, в рамките на две години, цялото западноанатолийско крайбрежие и земите навътре в континента чак до Адрамитион на север попадат в техни ръце (с изключение на Филадельфия, Фокея и някои др. по-големи и добре укрепени градски центрове)^{lxiv}. Защитата на византийска Витиния, „ядрото“ на бившата Nikeйска империя, разположена в северозападния ъгъл на Мала Азия, също рухва след битката при Бафеон на 27 юли 1302 г., в която един от новоизгрялите турски водачи – Осман, побеждава немалка армия, водена от управителя на Никомидия Георги Музалон. Армията на съимператора Михаил IX Палеолог също е разбита в кръвопролитно сражение на юг при Магнезия (по-късната турска Маниса). В последната между другото са включени и голям брой наемници алани – 10 000 елитни бойци, които Мунтанер нарича „най-добрата конница на Изтока“ и които наскоро са намерили убежище във Византия, бягайки от междусобната война в далечните северни земи на т.нар. „Златна орда“. На завоюваните обширни територии най-силните племенни тюркменски водачи слагат основите на нови държавни образувания – т.нар. *бейлици*. От север на юг най-известни сред тях са тези на Исфендияр, Осман, Караси, Гермиян, Сарухан, Айдън и Ментеше. Така на алмогаварите, потомци на поколения воители в „свещената война“ на перманентни набези и плячкосване срещу мюсюлманите на Пиринеите, фактически им предстои сблъсък с техния антипод – *гази*-бойците от Анатолия. Принципите им на водене на война явно не се различават особено, нито пък моралните такива – и това ще стане особено явно малко по-късно, когато произхождащите от напълно различни краища на света, но все пак толкова сходни помежду си алмогавари и газии ще се обединят в заклеимен

дори от Светия престол и неочакван от никой съюз. Но за това – малко по-късно.

След известни прекеждия между каталаните и техните гръцки хазяи^{lxv} в Артаки, войската е готова за поход и на 1 април 1304 г. потегля на юг. Към нея се присъединяват и аланите, и една „чисто ромейска“ част, водена от военачалника Марулес, факт, който Мунтанер „забравя“ да спомене. Въпреки това започналата кампания, чийто върховен командващ без съмнение е Роже де Флор, е истински поход за възстановяването на византийската власт над изгубените ѝ наскоро територии чак до долината на р. Меандър на юг. Този път основните сблъсъци са с племената, наречени от Мунтанер „Сеза“, „Тин“ и „Мендешия“, които могат лесно да бъдат идентифицирани. Това са племената^{lxvi}, наречени по името на водачите си – „Саса“ на Саса бей, за когото летописецът Енвери потвърждава, че е съюзник на „Айдън“ – в случая Мехмед бей Айдъноглу, бивш субаша на бея на Гермиян Якуб I, и Ментешеоглу, чието поле на действие се намира най-южно спрямо останалите. Първата мащабна битка се състои „на един дневен преход разстояние от града, наречен Филадельфия^{lxvii}“ и се води срещу Саса и Айдън, които по това време обсаждат (явно заедно) тази голяма византийска твърдина. Каталанската компания им нанася голямо поражение, след което те се оттеглят на юг и обединяват силите си с тези на Ментеше. При малоазийския гр. Тир обединените сили на трите племена са разбити за втори път, като в битката загива „сенешалът на войската“ дон Корберан д’Алет. След това Роже де Флор повиква при себе си флота (който е останал да зимува в Хиос). Целта е корабите да дойдат в пристанището Анеа, откъдето да подпомогнат другарите си. Освен онези, водени от адмирала дон Феран д’Аунес, в Анеа пристига и „закъснелият“ дон Бернат де Рокафорт, който води със себе си двеста тежковъоръжени конници и повече от хиляда алмогавари. Подкрепленията са посрещнати с радост и кампанията срещу турците продължава до кр. на лятото. Мунтанер споменава за поне още две значителни победи,

постигнати от Компанията срещу турците, последната от които, според него, се води при „Железните врата“, „което е една планина, имаща проход със същото име, който се намира между кралство Анатолия и кралство Армения“^{lxviii}. Последната обикновено се идентифицира с планините Тавър (Таурос), но, тъй като аз смятам, че е абсолютно невъзможно каталанската армия да е „прехвъркнала“ през половин Мала Азия, за да се бие с турци, нямащи никакво отношение към нападенията срещу Византия, то по-скоро става въпрос за някоя планина в близост до Западна Анатолия, която Мунтанер погрешно е идентифицирал. Още по-голямо основание за това дават данните у Пахимер, който, описвайки заключителните епизоди на кампанията срещу турците, споменава само, че Роже „се насочил към градовете Кула и Фурни, след като се убедил от безполезността от преследването на племето Гермиян“^{lxix}. Тъй като последните етапи от боевете на каталаните срещу турците през лятото на 1304 г., вкл. и най-вече сражението „при Железните врата“, явно не са достатъчно добре осветлени в достъпната и литература, ще си позволя да изложа тук една своя хипотеза. Явно е, че Саса и Айдыңноглу^{lxx} откриват, че не са способни сами да се противопоставят на каталаните и търсят помощ – на първо време от Ментешеоглу. След разгрома и на последния те вероятно се обръщат към сюзерена на Айдын и най-силен по това време турски владетел в региона – Гермияноглу. Не други, а именно неговите земи се намират в близост до споменатите от Пахимер градове Кула и Фурни. Така че последната битка, в която, според Мунтанер „загинаха повече от шест хиляди турски конници и повече от дванадесет хиляди пехотинци“ и след която, според Никифор Григора, „турците започнаха да бягат извън старите имперски граници“, вероятно се е водила срещу емира на Гермиян, обединил силите си с останалите разбити преди това турски племена.

След последната победа, която, дори и да не е била толкова грандиозна, колкото я описва Мунтанер, все пак е принудила турците да „побягнат зад старите имперски граници“, по пътя

си обратно към Анеа Роже получава известие от императора, който го вика обратно в Константинопол, поради войната му с „императора на Загора“, т.е. с българския цар Теодор Светослав (1300-1321). Това се случва през август 1304 г., което ще рече, че кампанията продължава повече от четири месеца. Успехите, постигнати в нея, са значителни, а равносметката е повече от положителна, особено като прибавим към нея и победата, постигната при п-в Артаки през есента на предната година. Последната явно освобождава провинция Витиния от натиска срещу нея и позволява на Империята да обърне внимание на по-южните провинции, които по това време са още по-заstrasени поради комбинирания натиск на Саса, Айдын и Ментеше, зад които стои мощта на Гермияноглу, за когото от беглите споменавания в изворите^{lxxi} можем да съдим, че в конкретния момент е най-силният тюркменски бег по бившата граница на Румския султанат с Византия. В разказа си за тази кампания обаче Мунтанер – летописецът на Компанията, премълчава за цял ред други „произшествия“, които са ни известни от ромейските извори. Т.напр. каталанският флот „рекетира“ населението за егейските о-ви Хиос, Лесбос и Лемнос, а съвсем същото прави и сухопътната армия с градовете, които трябва да „освободи“ като Пиргион, Ефес (нар. през тази епоха Алтолуого) и Филадельфия, като Роже дори обсажда „разбунтувалата се“ срещу него Магнезия. Освен това възникват постоянни търкания между каталаните и обединените с тях алани и византийски войници; в разприте върховният главнокомандващ – Роже, винаги взема страната на „своите“ бойци. Каталаниите отдавна са доказали, че са нетърпими към каквото и да е предизвикателство, сблъсъците с техните „съюзници“ прерастат в кръвопролитни схватки, в една от които загива дори синът на вождата на аланите Гиргон, а останалите алани напускат армията, желаейки смъртта на „великия дук“^{lxxii}. След всичко това не е учудващо, че Андроник II бърза да прекрати кампанията (макар и Роже да настоява, че не я е приключил) и да изтегли наемниците от Анатолия.

В коментара си по случая Мунтанер пише следното: „А великият дук остана много недоволен от това, че трябваше да напусне кралството Анатолия, *което беше завладял изцяло* и беше освободил от турците и страданията.” Думите, които съм сложил в курсив, според мен служат като ключ към разкриването на предишните или появилите се по време на акцията замисли на Роже. Според Пахимер каталаните не отиват в Константинопол, както иска от тях василевса, а вместо това се прехвърлят през протока Дарданели и се установяват на лесно защитимия п-в Галиполи, като безкръвно заемат неговата едноименна и най-силна крепост, която притежава и много добро пристанище. Укрепени там, през цялата есен и зима на 1304-5 г. каталаните преговарят с Андроник II, искайки допълнително заплащане и ред други привилегии, най-голямата част от които са за Роже де Флор^{lxxiii}. Завладяването на Галиполи е бриляnten ход от страна на наемниците, който им дава възможност – тъй като разполагат и с голяма и силна флота – да „затворят” достъпа към Константинопол откъм запад, като блокират пролива, нар. от Мунтанер *Бока д’Авер*. Това същевременно е и най-прекия път от Европа към Мала Азия. Последното споменавам неслучайно, а защото скоро Роже започва да иска от императора да му даде „владението над кралство Анатолия”, което, както ни внушава Мунтанер, той вече е „завладял” и „освободил”.

Изкушавам се тук да подхвърля една хипотеза, която не намира пълното си потвърждение в изворите, но която съвсем не ми се струва невероятна предвид ред исторически обстоятелства. Тъй като Мунтанер напълно недвусмислено сочи, че Роже е поставил като предварително условие за наемането си от Андроник II брака си с Мария Асенина, то дали това няма нещо общо и с внезапно появилите му се претенции за „владението над кралство Анатолия”? Основанията ми за това са следните и те имат общо и с българската средновековна история: Известно е, че през

1261-62 г. българският цар Мицо Асен, победен в гражданската война от съперника си Константин Тих, емигрира във Византия. Преди това той предава на император Михаил VIII Палеолог държаните все още от него тогава важни български пристанищни градове Месемврия (дн. Несебър) и Анхиало (дн. Поморие), като в замяна на тях получава земи „в областта Трояда, край река Скамандър“^{lxxiv}, т.е. в Мала Азия. Синът му Йоан III Асен, бащата на Мария, за кратко заема българския престол между 1279 и 1280 г., но е по-известен като ромейски деспот и основател на т.нар. „византийски Асеневци“, които, вече споменахме, са аристократична фамилия, която притежава голяма важност за историята на Империята през 14-15 в. Георги Пахимер го споменава във връзка с кампанията на Михаил IX и аланите в Анатолия през 1302 г., което дава основание да предположим, че след фиаското си в Търново той се връща и продължава да живее в именията си в северозападния ъгъл на п-ва. Дали благодарение именно на този малоазийски „апанаж“, както го нарича Ив. Божилов, Роже де Флор не иска да се свърже с фамилията на Асеневците? Напълно вероятно е някои съвременници на събитията да са възприемали замяната на Анхиало и Месемврия с именията ок. р. Скамандър, като размяна на „империята на Загора“ с „кралство Анатолия“... Още по-типична би била подобна представа за нещата за „западния“, т.нар. „феодален“ начин на мислене, който каталаните и/или бившия тамплиерски сержант без съмнение са споделяли!

Действията на Компанията по време на похода срещу турците и особено след това са изненадващо добре проведени, което по всяка вероятност означава, че са планирани предварително – особено заемането на п-в Галиполи, който м/у другото се намира в съседство с „областта Трояда“, Асеневският „апанаж“. Дали това не ни насочва към силната подкрепа от страна на „местни“ жители, които са по-добре запознати с обстановката от каталаните? Мунтанер ни оставя с впечатлението, че Асеневците, вкл. Мария, нейната майка

Ирина Палеологина и „шуреите му“^{lxxv}, до последно „държат“ на страната на Роже де Флор, дори след проявата на почти пълна враждебност между него и василевса, и особено срещу съимператора Михаил IX и „неговите“ алани. Нещо повече, докато описва престоя на каталанската войска в Галиполи, Мунтанер се впуска в неособено типично за неговото повествование географско-историческо описание на околностите на местността, в която е разположена армията, като при това отделя особено голямо влияние на историята и местоположението на древна Троя, от чието име е получила името си областта Трояда, където се намира и „деспотството“ на Йоан III Асен. Пахимер пък съобщава, че този бивш български цар е починал някъде ок. 1302 г., т.е. около времето на неуспешния поход на Михаил IX и аланите. Дали известието за смъртта му не е достигнало и в далечния каталански лагер край сицилийското селище Калтабелота? Тогава вицеадмиралът Роже би могъл да си помисли, че, начело на силна армия, с каквато е заобиколен, може да се ожени за „наследницата на Троя“ и, възвръщайки земите ѝ (за които знаем, че по това време са под ударите на турците, водени от бившия *нукер* на селджукските султани Караси бег), да стане „крал на Анатолия“! Но трудно бихме могли да сме напълно сигурни в едно такова предположение освен ако изворите не ни открият по-категорични доказателства за това, отколкото тези, с които разполагаме в момента...

Както и да е, най-важните събития, свързани с историята на Каталанската компания от есента и зимата на 1304-5 г., са упоритите преговори за пари и пристигането на последния „закъснял“ дон от групата високопоставени благородници, вербувани от Роже де Флор в Сицилия – Беренге д'Ентенса. Той води със себе си „триста конници и повече от хиляда алмогавари“. Беренге е най-влиятелният „франкски“ благородник от всички останали в Компанията и, въпреки изключително наглото му и предизвикателно поведение към Андроник II^{lxxvi}, Роже урежда той да получи от василевса неговата предишна титла „велик дук“ на 25 декември 1304 г.

Това не е никакво лекомислено лишаване от високата титла, тъй като малко по-късно самият Роже е провъзгласен за „кесар“ и „стратег“ (военачалник) на Анатолия, с пълните права да управлява територията на цялата провинция с изключение на големите ѝ градове. Така бившият тамплиер и син на соколар явно сбъдва най-големите си мечти; самият василевс-автократор на Източната Римска империя е принуден да се съобрази с неподчинението му и огромните му амбиции, а и войската, след известни пререкания, ще получи сумите и припасите, за които е претендирала (20 000 златни монети и 300 000 модия пшеница). Това наистина е апогеят в кариерата на Роже де Флор!

Но на хоризонта на предприемчивия кондотиер вече се трупат тежки и тъмни облаци... „По-благородните“ му съвременници с основание завиждат на постиженията му и вече планират как да ги използват за своя собствена изгода. Бившият му сюзерен – крал Фадрик III, подготвя в Сицилия силен флот, който под командването на брат му Санчо Арагонски да се отправи на Изток, за да нападне Империята и да се опита да убеди Каталанската компания да се присъедини към него^{lxxvii}. Шарл дьо Валоа също се опитва да подготви отвоюването на Латинската империя, която той вижда като свое законно наследство. Пристигането на силния отряд на новия имперски мега дук Беренге д'Ентенса е само първият повей, предвещаващ за бурята, която се готви на Запад. А на север от Галиполи, край българо-византийската граница - в Адрианопол (Одрин), съимператорът Михаил IX вероятно не е особено щастлив от факта, че е оставен да воюва сам с ползващия се с благоволенieto на могъщата „Златна орда“ търновски цар Теодор Светослав. При него са и настървените против иберийците алани, „най-добрите конници на Изтока“, начело с вожда си Гиргон, който скърби за убийствата си от хората на Роже син, и ромейски войници от Анатолия, които също са настроени зле против членовете на Компанията. Междувременно турците, които са видели оттеглянето на каталаните, отново са нахлули във византийската част на

Мала Азия и са обсадили Филаделфия. Генуезците в Пера предупреждават Андроник II за готвения срещу него поход на крал Фадрик III и укрепяват своето градче на срещуположния бряг на Златния рог, призовавайки за подкрепления метрополията в Лигурия. Напрежението тегне над въздуха, само въпрос на време е кога ще се разразят светкавиците...

i *Companyia Catalana d'Orient* (кат.)

ii По-известен в българската историография като „Карл Велики”, крал и император на франките от 768 до 814 г.

iii На т.нар. „Свещена Римска империя на германската нация”, която теоретично простира властта си над дн. Германия, Италия и др.

iv Всеки от тези градове-държави не обхваща само неизбежно ограничената по размери площ зад крепостните си стени, а и заобикалящата го земеделска околност (известна като *contado*), която го снабдява със селскостопански продукти. Напълно отделен от това е фактът, че някои от тях, като напр. Венеция и Генуа, във времената на своя разцвет притежават политическата власт над много други чужди градове, десетки хиляди квадратни километри от заобикалящите ги земи, многобройно и разнородно население, както и свои колонии, подобно на финикийците и елините през Античността.

v По този начин противопоставянето между гвелфи и гибелини излиза извън стените на конкретния град или неговото *contado*.

vi Най-типичен пример в това отношение е Генуа, където се подготвят известните генуезки арбалетиери – бойци, тренирани да си служат със специални арбалети (нар. в един източник от 30-те год. на 14 в. *viretons*), които са високо ценени и известни със своите добри качества в близки и далечни страни, поради които често са наемани там. За популярността им можем да съдим напр. от факта, че значителен техен отряд участва дори в легендарната битка при Куликово поле през 1380 г. на страната на татарите от „Златната орда”, предвождани от Мамай, срещу московския княз Дмитрий Донски – букв. на хиляди километри от тяхната родина в Италианската Ривиера!

vii Първоначално като „кондотиер” е бил известен само военачалникът на наемниците, но впоследствие, в по-модерни времена (след Наполеоновите войни в кр. на 18 и нач. на 19 в.) думата започва да се употребява и изобщо като синоним на „нает войник”. Днес под „кондотиери” може би се разбират най-вече наемниците от 13-16 в. в Италия. Аз предпочитам да употребявам термина в по-широк смисъл, отнасяйки го към всички подобни на италианските наемни дружини/армии (нар. още *compagnie di ventura* (ит.), *routiers* (фр.) и др.) формирования, като периодът според моите виждания е същият (т.е. 13-16 в.), но географският обхват няма значение, стига да става въпрос за „свободни роти” (срв. за употр. на последния термин българската статия в Wikipedia под същото заглавие).

viii Слагам го в кавички, тъй като в крайна сметка не смятам армията от феодалния период за напълно „непрофесионална”, макар и от съвременна (военна) гледна точка да могат да се изтъкнат важни аргументи против подобно схващане.

- ix Долната граница на периода (11 в.) съвпада с финалния период от покръстването на най-сериозните дотогавашни „езически врагове” на „християнска Европа” и присъединяването и приобщаването им към католическата цивилизационна общност – скандинавците и унгарците (маджарите).
- x Популярните им „западни” названия от епохата, които познаваме от запазените исторически източници, са „сарацини”, „неверници” (*infidels* – лат.) и др.
- xi Продължил цели седем века (от 8 до 15)!
- xii Букв. „обратно завладяване”, възвръщане (исп.).
- xiii Определени, както споменахме, от предваителните споразумения с единствената му равностойна по мощ местна християнска сила – Кастилия.
- xiv От ар. *dalid* – водач, предводител.
- xv Презраменният ремък също се използва при наточването на ножа. Въпросното оръжие и инструментите за точенето му играят особена роля при алмогаврите, за нея вж. по-долу в текста.
- xvi Предназначени, за разлика от по-дългото копие (пиката), за мятане, подобни на т.нар. *дротици*.
- xvii Ако последното прозвище („сарацини”) е равносилно на „мюсюлмани”, то това доказва, че сред алмогаврите се срещали такива дори по времето на Бернат Десклот (последната четвърт на 13 в.), над век и половина след първото им споменаване на християнска служба! Предвид историческите факти това всъщност не би било толкова учудващо, тъй като, въпреки силно кръстоносната си ориентираност и обвързаност с католическата църква, християнските иберийски кралства от 13-14 в. все още били относително толерантни във вътрешната си политика спрямо мюсюлманските и еврейските си поданици и не принуждавали всички от тях да се покръстват или да напускат страната, както това става по-късно.
- xviii Те първоначално са били от обикновен плат или кожа и са използвани за прибиране на косата, но по-късно, според испанския летописец Монкада, вече са били правени от стомана.
- xix В Ramon Muntaner. *Chronicle*. (tr. Lady Goodenough), p. 386 е описан случай, при който един алмогавар със своя *colltell* в битка успява да отсече крака на френски рицар заедно с бронираните му наколенници така, че те остават „в едно парче”.
- xx А може би и на кинжалите си.
- xxi Съдейки по добрите качества на известната през Средновековието *толедска стомана* (от испанския гр. Толедо), желязото, от което са били направени остриетата на алмогаварските оръжия, би трябвало да е от най-добро качество, доколкото е било постижимо за епохата (13-14 в.).
- xxii Ramon Muntaner. *Chronicle*. (tr. Lady Goodenough), p. 381, 385, 419 и др.
- xxiii Явно в началото ѝ, когато алмогаварите и техният начин на бой са били все още неизвестни в Италия и/или Франция.
- xxiv Или поне това е най-ранното „регламентиране”, с което разполагаме като документ.
- xxv От ар. *dalid* (водач).

- p>xxvi Букв. „конници” (исп.).
- xxvii От ар. *al-muqaddem* (капитан, предводител).
- xxviii Областта на Картахена разделя териториите на Арагон от тези на последната мюсюлманска държава в Пиринеите – емирство Гренада и същевременно през 13-14 в. осигурява единствения излаз на Кастилия на Средиземно море.
- xxix Рамон Мунтанер нарича каталанския език „говорен от най-много хора на света”, което, дори и да не е истина, е поне показателно за неговия патриотизъм, а също и индикативно за тогавашния демографски възход на неговата родина. Каталани са напр. християнските заселници на отнетото от маврите „кралство Майорка” (припокриващо се с Балеарския архипелаг).
- xxx На бълг. ез. „Петър”.
- xxxi Алмогаварите и най-вече техните предводители са достатъчно наясно с тази „двойна игра”, което ще проличи и по-късно – напр. по време на престоя на „Великата компания” в Галиполи.
- xxxii Според моето мнение „Войната на Сицилианската вечерня” е една от основните причини за своеобразното „изоставяне” на последните остатъци от франкските владения в Светите земи на Сирия и Палестина, които, въпреки ожесточената съпротива, оказвана главно от военните ордени, през 1291 г. падат изцяло под ударите на египетските мамелюци.
- xxxiii Дори демонстрирайки положително отношение към мюсюлманите, особено Фридрих II!
- xxxiv Каталонското графство в тази епоха има владения и на север от Пиринеите, които граничат с Прованс.
- xxxv На 18 ноември 1282 г. императорът му изпраща 60 000 златни монети.
- xxxvi *Italian Medieval Armies, 1300-1500*, p. 7.
- xxxvii Това е видно още в средновековието, когато е създаден известният испански рицарски роман „Tutant lo Blanc”, за сюжет на който служат именно подвизите на Роже.
- xxxviii От лат. *frater* – брат, поради това, че Роже е бил „брат-сержант” от ордена на тамплиерите. Обръщението е х-рно за епохата и е използвано за всички мъжки членове на военномонашеските ордени.
- xxxix Или пък като Руджиеро дей Фиоре (тъй като според Мунтанер майка му е била родом от Бриндизи).
- xl По всяка вероятност, въпреки „благородната” частица „де” в името си, Роже не е бил от достатъчно знатен произход (което е било задължително условие), за да бъде провъзгласен за „брат-рицар”.
- xli Безспорно свидетелство за уменията на Роже, който не е дължал командването на произхода си, като много други.
- xlii Вер. непревземаемата тамплиерска крепост Шател-Пелерен, която е изоставена няколко месеца след падането на Акра.
- xliii Най-вер. фра Жак дьо Моле (1292-1314).
- xliv Четвърти син на френския крал Филип III и единственият жив в нач. на 14 в. брат на Филип IV Хубави (1285-1314), за известно време титулярен крал на Арагон (но неуспял да използва титлата си и коронясан единствено с

кардиналска шапка, поради което Мунтанер го нарича подигравателно „крал на шапката и вятъра”) и латински император на Константинопол. Граф на Валоа, Анжу и Мен и основател на по-късната френска кралска династия Валоа.

xlv *Тарина* – сиц. монета, равна на 20 грама, златната унция е съдържала 30 тарини, т.е. 600 гр. злато, вж. Р. Панова (прев.), Рамон Мунтанер, *Хроника*. София, 1994, с. 104, 196, бел. 3. По-подробно за заплащането на наемниците пише и Г. Димов (който нар. въпросните монети *тари*), срв. Димов, Г. „Проблеми на византийското сребърно монетосечене. Причини за появата на василикона при Андроник II Палеолог (1282-1328)”. – В: *История*, година XXI, кн. 1, 2012, с. 27-29.

xlvi Прев. на Росица Панова, пак там, с. 46.

xlvii Различни видове плавателни съдове – някои разчитащи главно на гребла, а други изцяло ветроходни, които по това време се използват в Средиземноморието.

xlviіі Съдейки по тогавашните традиции във военното дело, без задължително всички от тях да са били от благороден произход, конниците вероятно са били предимно тежковъоръжени, т.е. подобни на рицарите (в състава на войската със сигурност е имало *и такива*, т.е. каталански рицари с благородно потекло). Разбира се, вер. е имало и други, напр. конни стрелци с арбалет.

xlix Пак там, с. 47.

l Виз. хронист Георги Пахимер, който е най-близък до събитията, определя броят на членовете на „компанията” като осем хиляди човека.

li Двама от най-високопоставените донове – Беренге д’Ентенса (принадлежащ към една от най-влиятелните баронски фамилии в Арагон) и Бернат де Рокафорт (който разполага с толкова много собствени сили, че си позволява да не изпълни някои от условията на мира от Калтабелота), които играят голяма роля за по-късната съдба на „компанията”, не успяват да се подготвят навреме и пристигат на Изток по-късно.

liі В неговия случай приликата с Каталанската компания е още по-фрапираща, тъй като фра Мориале (Монреал д’Албарно), подобно на Роже де Флор, е бивш член на военномонашески орден (в случая – на този на хоспиталиерите).

liіі На 18 август 1303 г.

liу По-късно венецианците искат обезщетение от византийския император за понесените от тях щети, тъй като Роже „бил византийски служител”, но последният вер. е действал изцяло на своя глава, тъй като по това време Венеция била в мир с Константинопол от близо година (последната война помежду им продължава от 1296 до 1302 г.).

liу „Велик дук” на гр. ез.

liу При това към 1303 г. тези „апетити” вече имат дълготрайна история, дори що се отнася до намесата на бившия византийски съюзник Арагон. Хайме II, който, преди да стане владетел на Арагон, е крал на Сицилия (1285-1296), се съгласява да участва в кръстоносен поход към Светите земи с двадесет галери, но само срещу отмяна на отлъчването си от църквата и годишна помощ от 40 000 златни унции. Впоследствие, подобно на Анжуйците, Хайме II изтъква и претенциите си за титлата „крал на Йерусалим”. През лятото на 1292 г. споменатият вече алмогаварски предводител и непобедим арагонски адмирал Рохер де Лурия, начело на флот от тридесет галери, „внезапно” атакува византийските егейски острови Лесбос, Лемнос, Санторини (Тира), Тинос, Андрос, Миконос и Хиос, както и пелопонеския деспотат Морея. Набегът е успешен и адмиралът взема голяма плячка. Според самия него поводът за това неочаквано нападение е отказът на

император Андроник II Палеолог да изплаща обещаните ежегодно 60 000 *хиперпера* на краля на Арагон. Политиката на враждебност между Византия и Арагон се задълбочава през август следната година, когато Хайме II предлага сключването на мир между своето кралство, италианските Анжуйци и поддържащите ги френски Капетинги. Според една от клаузите на този проектодоговор от 1293 г. Хайме предлага да върне завладяната от него южноиталианска област Калабрия на кралете на Неапол и да предаде о. Сицилия на папството след смъртта си. В замяна той изисква женитбата на своя брат Фадрик или за дъщерята на Шарл II д'Анжу или за наследничката на Латинската империя Катрин дьо Куртене (която в крайна сметка се омъжва за Шарл дьо Валоа в нач. на 1301 г.). При втората възможност неговите условия са получаването на титлата „император на Константинопол” от Фадрик плюс 50 000 златни унции, които да финансират отвоюването на империята от ръцете на византийците. Отделно от това византийският о-в Родос се споменава в една папска схема, изработена ок. 1299 г., според която крал Фадрик III трябва да го получи като *фиеф* (синоним на *феод* = феодално владение) и тн. Знаейки всичко това, човек би могъл да се учуди на дързостта на Андроник II да се реши да използва наемници, които са васали на негови потенциални врагове и някои от които вероятно са взели участие в разграбването на Егейските о-ви под водачеството на Рохер де Лурия!

Ivii Т. напр. на 14 януари 1306 г. новият папа Климент V (Бертран дьо Гот, 1305-1314) пише до епископа на Сенлис, че *всички добри християни* трябвало спешно да подпомогнат Шарл дьо Валоа *да си върне империята* (т.е. Латинската империя в Константинопол), *която му принадлежи по право, тъй като тя се намирала в смъртната опасност да бъде завладяна от турци и други сарацини и неверници, от чиито ръце цяло да бъде много трудно да се отнеме*, вж. Иванов, Вл. „Причини и предпоставки за завоевателния поход на ордена на хоспиталиерите срещу о. Родос и архипелага на Додеканезите”. – Вжв: *Mediaevalia*, Бр. 3, 2011, с. 101 (електр. адрес: mediaevalia.eu, ISSN: 1314-2775).

Iviii Или Галата, най-силната и богата генуезка колония на Изтока, разположена на срещуположния на византийската столица бряг на залива Златния рог.

lix Др. име на Генуа.

Ix По всяка вероятност с Теодора Асенина, сестра на съпругата на Роже Мария, макар че Ив. Божилов твърди, че бракът е бил сключен едва „през лятото на 1308 г.” (вж. Божилов, И. *Фамилията на Асеновци (1186-1460). Генеалогия и просопография*. С. 1985, с. 290). Възможно е, разбира се, да става въпрос и за два (?) брака на различни родственички на императора с Феран д'Аунес... Тук аз следвам информацията на Мунтанер според българския превод на Р. Панова, вж. пак там, с. 49.

lxi Според Мунтанер – „адмирал на империята”, но това едва ли е било възможно предвид факта, че самият Роже е такъв!

lxii Родоначалникът на турската династия Османогуларъ и, следователно, на Османската империя, на практика носеща неговото име.

lxiii Laiou, A. *Constantinople and the Latins: the Foreign Policy of Andronicus II (1282-1328)*. Ca. 1972, p. 80-84.

lxiv Korobeinikov, D. A. “Raiders and Neighbours: the Turks (1040-1304)”. *The Cambridge History of the Byzantine Empire (500-1492)* (ed. J. Shepard). Ca. 2008, p. 726.

lxv В чиито къщи е разквартирувана войската.

lxvi Или „родовете”, думата, използвана от Мунтанер, е *gabella* (от ар. „кабиле” – племе, род).

lxvii Дн. Алашехир (Южна Турция, Егейска област).

lxxviii Р. Панова. Цит. съч., с. 56.

lxxix Тук коригирам превода, предложен от Р. Панова. Цит. съч., с. 108-109, гл. 207, бел. 4, където се говори за „племето Караман“. Грешката е напълно възможна напр. поради сходното изписване на имената на латиница (Caramanus и Carmignanus), известно в източници от периода.

lxx Енвери пише за „петима братя“, изправили се против войските на „франки, алани и гърци“, които К. Жуков идентифицира с Мехмед Айдынгулу и неговите четирима братя, срв. Жуков, К. *Эгейские эмираты в XIV-XV вв.* М., 1988, с. 147, бел. 30.

lxxi Които, за наше съжаление, изобщо са твърде бедни и неясни за този период и регион.

lxxii Г. Пахимер, цит. в Laiou, A. Цит. Съч., с. 137.

lxxiii В това отношение той също изглежда и се държи като типичен кондотиер от по-късната епоха.

lxxiv Божилов, И. Цит. Съч., с. 249.

lxxv Т.е. братята на Мария – Михаил, Андроник, Константин, Исаак и Мануил или най-малко двама от тях.

lxxvi По всяка вероятност държането му е предизвикано от факта, че д'Ентенса е арагонски шпионин и се опитва да играе за интересите на Хайме II или на Фадрик III. Последното се потвърждава от това, че при полагането си на васална клетва пред Андроник II, той държи да запази лоялността си и към Фадрик. Най-вероятно Беренге е бил напълно в течение на намеренията на своя сицилийски сюзерен, който същевременно подготвя поход срещу Византия, оглавяван от неговия полу-брат Санчо Арагонски.

lxxvii Освен това може би съществува връзка и между похода на Санчо, който малко по-късно (?) става член на ордена на хоспиталиерите и планове на последните също да нападнат Византия (в техния случай – о. Родос и архипелага на Додеканезите), които са осъществени на дело през следващата, 1306 г.

Афонсу де Албукерки

(1453 – 1515)

Португалски благородник, пътешественик, откривател, авантюрист и пълководец, Албукерки е вероятно най-талантливия пълководец на своето време, смятан от мнозина за военен гений. Той е един от архитектите на португалската колониална империя.

Роден е през 1453 г., в Алхандра, близо до Лисабон, втори син на дон Гончало де Албукерки, сеньор на Вила Верде дош Франкош и съпругата му доня Леонор де Менешез. Рода

Албукерки бил сроден на португалската династия Авиш, тъй като един от предците на Афонсу бил незаконен син на един от португалските крале. Албукерки, възползвайки се от мястото на баща си в двора на Афонсу V, успява да се сдобие с отлично образование и става близък приятел на престолонаследника Жоао II.

След като навършва шестнадесет заминава за Северна Африка, където служи десет години в португалските крайморски гарнизони, сражавайки се с мароканци и османски пирати. През 1473 г., служи под командването на Алфонсу V при превземането на Танжер и Арзиля, а три години по-късно придружава Жоао II по време на кампаниите му в Кастилия срещу инфантата Изабела и съпруга ѝ Фернандо Арагонски и участва в битката при Торо. През 1480 г., Афонсу е част от португалската експедиция, пратена в Неаполитания за да прогони нахлулата армия на Мехмед Фатих. Албукерки служи под командването на Фернандо Арагонски и съвместната иберийска акция се увенчава с успех. След прогонването на османците, Албукерки се завръща в Португалия, където през 1481 г. е назначен за Главен коняр (*estribeiro-mor*) на Португалия. През 1489 г., Албукерки се връща в северна Африка, където е назначен за управител на крепостта Грациоза. През следващите седем години непрекъснато се сражава срещу маврите и губи един от братята си по време на обсадата на Арзиля през 1495 г.

През 1503 г., новия португалски крал Мануел I изпраща Албукерки на експедиция до Индия, начело на 6 кораба и малък боен контингент. Португалците печелят поредица от сражения срещу саморина на Каликут, принуждавайки го да постави на трона в Кочи владетел, верен на иберийците. Новия радж на Кочи позволява на Албукерки да построи форт Имануел на входа на пристанището, превръщайки го в първата португалска крепост в Индия.

През 1506 г., Албукерки, след като помага на Мануел I да подготви стратегията за португалска експанзия в Индийския океан, е изпратен като част от по-голяма експедиция, чиято цел е да превземе остров Сокотра, контролиращ подстъпите към Червено море. Португалците успяват да сложат ръка над Сокотра и построяват своя крепост там. Албукерки, поема контрола над седем от 10-те португалски кораба и поема към Ормуз - градът, който контролира достъпа до Персийския залив. Португалската флота достига Ормузкия пролив през 1507 г. През юли, 1507 г., Албукерки завзема Курят, Мускат и Хор Факан в северен Оман, след което приема капитулацията на още две пристанища - Калат и Сохар. Спечелил репутация на свиреп и решителен воин, Албукерки лесно превзема Ормуз и поставя местния владетел във васална зависимост, отхвърляйки опитите на сафавидския шах Исмаил I да наложи своето влияние. За да защити новите придобивки, Афонсу мобилизира всички налични мъже в строежа на Forte de Nossa Senhora da Vitória (форта на Дева Мария на Победата). Голяма част от екипажа се вдига на бунт срещу тежкия труд и заминава за Индия. Албукерки успява да мобилизира останалите му два кораба, плякосва няколко пристанища в Персийския залив, презарежда с муниции и провизии в Сокотра, след което се връща в Ормуз, довършва строежа на форта и едва след това заминава за Индия, оставяйки малък, но стабилен гарнизон.

В Индия, Албукерки среща съпротивата на дом Алмейда, който успява да го постави под стража и остава начело на португалските владения до края на 1509 г. С пристигането на голяма португалска армада, водена от маршалът на Португалия, Албукерки е освободен от затвора и поема полагащия му се пост - губернатор на Естадо да Индия. Възползвайки се от една провалена португалска експедиция в Индокитай, Албукерки успява да събере значителен по размер флот и силен контингент войници, с които се заема да осъществи енергична политика, чиято крайна цел е налагане на португалски монопол върху търговията с подправки.

През 1510 г., португалците се възползват от противоборството между мюсюлмани и индуци в централна Индия и атакуват богатото пристанище Гоа. Целта на Албукерки е да създаде перманентна португалска база, която да се намира под негов пълен контрол. Макар първата атака през май да пропада, Афонсу не се отказва и в края на ноември атакува града с нов флот и този път го превзема. Португалците бързо укрепяват своята позиция. Албукерки дори отваря монетен двор в Гоа, който да захранва с португалска валута търговците в Индийския океан, които се оплакват от липсата на достатъчно злато и сребро под формата на монети. Гоа се превръща в център на португалските индийски владения както и на цялата Естадо да Индия, оставайки столица на португалските източни владения до 1961 г., когато града е предаден на Индия.

През февруари, 1511 г., Албукерки, начело на флота от 18 кораба и армия от едва 1100 души, от които над 200 са индуци наемници, решава да превземе най-важния търговски център в Индийския океан - Малака. Макар града да е построен основно от дърво и да няма сериозни укрепления, гарнизонът му наброява 20 000 войници и около 2 000 оръдия от различен калибър. Албукерки решава да действа дръзко - на 25 юли, португалците навлизат в устието на река Малака и завземат единствения мост, който свързва двете части на града. Отбивайки атаки на артилерия, бойни слонове и местни воители, въоръжени с отровни стрели, иберийците успяват да задържат позицията си и да деморализират врага. Когато в началото на август Албукерки предприема контраатака, града се оказва опразнен от султана на Малака и неговите войници. Следва тридневна плячкосване, от което са пощадени всички, които предварително са пожелали протекцията на португалците. Албукерки не остава победата да размъти ума му. Започва ускорен строеж на каменна крепост, за която за използвани надгробни плочи и зидарията на местната джамия. През ноември, 1511 г., крепостта е завършена, изпреварвайки ответния удар на малайците. След като назначава свои заместници и създава нов монетен двор, който да допълва

дейността на създадения преди това в Гоа. До края на годината, Албукерки изпраща няколко мисии до будистките владетели в Индокитай, предлагайки изгодни търговски договори. Целта му е да привлече нови търговци към Малака, след като повечето мюсюлмани напускат града след завоюването.

През 1512 г., използвайки Малака като база, Албукерки изпраща експедиция още по-на изток, с цел овладяване на "Островите на подправките", разположени в Тиморско море. Най-големия успех на експедицията се оказва съюза със султана на Тернате, който дава разрешение на португалците да построят свой форт на остров Тернате - Forte de Nossa Senhora da Vitória. Така иберийците получават директен достъп до извора на търговията с подправки т.нар. Молукски острови. След успеха срещу Малака, през 1512 г., Албукерки начело на 13 кораба и 1700 войници се връща в Гоа и отново превзема града, след като пристанището е попаднало в ръцете на султана на Биджапур Исмаил Шах. Албукерки провежда бърза обсада, която се увенчава с пълен успех и циментира португалските позиции в Индия. През 1513 г. Албукерки прави опит да превземе Аден, столицата на Йемен и ключ към Червено море, но силите му се оказват недостатъчни и след две провалени обсади, португалците се връщат в Индия.

Последната кампания на Албукерки е срещу Ормуз, където след заминаването му, португалския контрол на практика изчезва. Начело на силен флот и добре въоръжен контингент, Албукерки завзема града без да срещне сериозна съпротива и полага основите на трайно португалско присъствие, което продължава до 1622 г. На връщане от експедицията, Албукерки се разболява тежко и умира няколко месеца по-късно, в края на 1515 г. Преди смъртта си научава, че крал Мануел I е назначил неговия смъртен враг - Лопо Суареш де Албергария за наследник на Албукерки. Последното му дело като губернатор на Естадо да Индия е да назначи своите капитани начело на гарнизоните в Малака и Ормуз.

Хронология:

- 1453 - роден в Алхандра, близо до Лисабон
- 1469 - Заминава в Северна Африка, където служи 10 години срещу мароканците и османците
- 1473 - участва в превземането на Танжер и Арзиля
- 1476 - Сражава се в битката при Торо срещу кастилците
- 1480 - Служи в Италия под командването на Фернандо II Арагонски срещу османците в Ортранто.
- 1481 - Назначен за Конемайстор на Португалия
- 1489 - Завръща се в Северна Африка като губернатор на Грациоза
- 1503 - Участва в експедиция в Индия, сражава се успешно със саморина на Каликут и строи форт в Кочи.
- 1506 - Заминава отново за Индия. Участва в овладяването на о. Сокотра
- юли, 1507 - превзема Хурят
- юли, 1507 - превзема Мускат
- август 1507 - Хол Факан и приема капитулацията на Калат и Сохар.
- септември, 1507 - Превзема Ормуз.
- май, 1510 - първа експедиция срещу Гоа, превзема града, но е принуден да се оттегли.
- декември, 1510 - Превзема Гоа.
- февруари, 1511 - Заминава за Малака
- 25 юли, 1511 - начело на едва 110 души побеждава 20 000 армия на султана на Малака, в чийто редици има и артилерия и бойни слонове.
- 15 август, 1511 - Завзема Малака и го укрепява
- 1512 - Възстановява португалския контрол над Гоа
- 1513 - Неуспешна експедиция срещу Аден в Йемен
- 1514 - Възстановява португалския контрол над Ормуз.
- 16 декември, 1515 - умира край бреговете на Гоа. Погребан е в най-стрия португалски храм в града Носа Сеньора да Сера

АЛЕКСАНДЪР СТОЯНОВ

ИСТОРИЯ на ВОЙНИТЕ

ТРИДЕСЕТГОДИШНАТА ВОЙНА

ВЕЧЕ НА
ПАЗАРА!

millenium

КАКВО Е ТЕРОРИЗЪМ?

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА ФЕНОМЕНА ТЕРОРИЗЪМ

Венцислав Божев

Понятието „тероризъм“

Тероризмът е изключително сложен феномен от политическа и правна гледна точка, който все още не е намерил своята универсална дефиниция. Различни правни школи и правителствени организации дават множество определения за термина, но към настоящия момент политици, учени и юристи все още не са постигнали консенсус относно това какво всъщност представлява тероризма. Причините за това са много, но основната е, че самият термин е натоварен с различни значения както политически, така и емоционално.

ООН на няколко пъти прави опити да дефинира термина през 70-те и 80-те години, както и през 2004 г., но всички те са неуспешни. Членовете на ООН имат различни перспективи за това кога е уместно или наложително да се използва насилие в контекста на правото на всеки народ за собствено самоопределение. Показателен пример за подобен парадокс са всички антиколониални и националноосвободителни движения от средата на XX в. Организации като Ирландската републиканска армия и алжирският Национален освободителен фронт, които водят активна терористична дейност срещу Великобритания и Франция съответно, са приети като борци за свобода от някои, но в очите на други са най-обикновени терористи.

Подобен е и случаят със съвременните организации Хизбула и Хамас, които са припознати като терористични от Департамента по отбраната на САЩ и от Европейския съюз. Оправдано ли е използването на насилие срещу цивилни с оглед привличането на международното внимание върху определен политически проблем? В очите на САЩ, Израел и ЕС, Хизбула и Хамас са терористи, но за палестинския народ и повечето арабски държави, тези организации са съпротивителни движения, борещи се срещу израелска окупация.

Именно различните политически перспективи правят консенсуса за обща дефиниция толкова труден. Политическата стойност на определението надделява над правната и често пъти промяната в политическия контекст изменя и отношението към определен актьор. Пример за това е Кюрдската работническа партия, която е определена за терористична организация от Турция, САЩ, ЕС и др, но към настоящия момент се счита от международната общност за важен съюзник във войната срещу Ислямска държава в Ирак и Леванта.

И все пак защо е нужно съществуването на единно консенсусно определение на тероризма? На първо място то ще създаде общо разбиране за термина, което да доведе до лесно разпознаване и легитимиране на определена организация и съответно вземането на адекватни мерки за нейното неутрализиране. Би могло значително да допринесе за международното сътрудничество в областта на правото и сигурността и да спомогне за изграждането на по-ефективни международни институции за борба с тероризма. И не на последно място, в контекста на заплахите от крайния ислямизъм през последните години, неясните и необвързващи определения създават условия за много правителства да превишават правомощията си и да използват репресивни методи за справяне с политическата си опозиция. В настоящия момент е особено актуално и удобно за определени

политически режими от Близкия Изток и Африка да обвиняват (много случаи безпричинно) в тероризъм опозиционери, с цел да бъде спряна тяхната дейност. След атентата от 11.09.2001 г. дори американското правителство прие закони, значително разширяващи правомощията на изпълнителната власт. Един от резултатите от това бе създаването на крайно противоречивия лагер за извънсъдебно задържане – Гуантанамо Бей.

Без да претендира за абсолютна точност и коректност, в настоящия анализ ще бъде представено определението на уважаваният холандски професор и председател на Центърът за Изследване на Тероризма и Политическото Насилие – Алекс Петер Шмид. Неговата дефиниция е резултат от дългогодишни консултации и дискусии с учени от цял свят и през 2003 г. е приета от Върховния съд на Индия.

- *Тероризмът се отнася към калкулирано, демонстративно и директно използване на насилие спрямо предимно цивилни граждани, без правни или морални задръжки. Основната цел е всяване на страх и прилагане на различни психологически ефекти върху различни целеви групи или конфликтни страни.*
- *Тероризмът е тактика, приложима в три контекста: нелегитимна държавна репресия; пропагандна агитация от недържавни актьори, извършвана в мирно време и извън зони на военен конфликт; незаконна военна тактика, приложима от държавни или недържавни актьори.*
- *Физическото насилие или заплахата от него включва актове на: смъртоносно насилие (бомбени атентати) и животозастрашаващи инциденти (отвлечения, мъчения, изтезания)*
- *В основата на тероризмът стои терорът – или всяването на страх, ужас или паника сред конкретна целева група или всеки, който е свързан с нея, чрез използването на шокиращи жестокости, незачитане на правилата за водене на война и правилата за наказания*

- Основните преки жертви на терористични актове са предимно цивилни граждани или други невинни или беззащитни хора, които нямат пряка отговорност към конфликта дал причина за извършването на терористичния акт.
- Директните жертви на терористичен акт не са крайна цел, а служат като средство за предаване на послание, чрез медийното отразяване, към широката публика или конфликтните страни, които са съпричастни към жертвите или към каузата на терористите.
- Източник на терористично насилие могат да бъдат индивидуални личности, малки групи, международни мрежи, държавни актьори или държавно-спонсорирани агенти.
- Въпреки, че описаните методи до голяма степен съвпадат с методи използвани от организираната престъпност, както и от военно-престъпници, терористичното насилие има предимно политически характер.
- Непосредственото намерение на терористичния акт е да провокира сплашване, разделение, заблуждение, дестабилизация, деморализация или да принуди определена група или конфликтна страна да изпълни определено действие.
- Мотивацията за извършване на терористичен акт покрива широк диапазон, включващ желание за отмъщение, налагане на колективно наказание, революция, националноосвобдителна борба или насърчаването на различни политически, религиозни, идеологически или социални идеи.
- Терористичният акт обикновено е част от по-широка кампания на насилие, която от своя страна чрез своите предишни и бъдещи действия създава климат на страх, даващ възможност на терористите да манипулират политическия процес.

Домодерен Тероризъм

Според някои изследователи като Джерард Шалиан, корените на модерния тероризъм могат да бъдат намерени още в древността по времето на Римската Империя. Най-ранната позната организация, която съдържа някои от характеристиките на терористична мрежа са зилотите от Юдея от 1 в. сл. Хр. и по-специално тяхното радикално крило, наречено от римляните – *сикарии* (убийци). Сикариите водят тайна борба срещу римските окупатори на Юдея. Тяхното виждане е, че юдейският народ не би могъл да живее според нормите на своята религия, ако е под римско влияние. Целта им е пълното прогонване на римляните от Палестина, като за нейното изпълнение не се подбират средства. В жертви на сикариите се превръщат както римски граждани, така и евреи, подпомагащи по някакъв начин римската управа. В крайна сметка, зилотския бунт се превръща в открита война срещу Рим, която завършва през 73 г. сл. Хр. с масовото самоубийство на обсадените зилоти в крепостта Масада.

Асасини

В края на XI в. на територията на части от днешна Сирия и Иран се появява орденът на Асасините. Първоначално действащ като религиозна секта в рамките на шиитския ислям, орденът бързо се превръща в значителна политическа сила. Асасините не разполагат със сериозен потенциал за открита война, за това те възприемат тактика на публично ликвидиране на лидерите на противникови фракции. По подобен начин е убит селджукският везир Низам ал-Мюлк, който посред бял ден, на публично място е прободен с отровна кама от мъж, дегизиран като дервиш. За Асасините публичните убийства на политически лидери е основен начин за всяване с страх и паника у враговете, което от своя страна да доведе до тяхното разединение

Френска Революция

За първи път думите терор и тероризъм се споменават по времето на Френската революция. С тези думи се обозначава така нареченият Режим на Терора в периода 1793 – 1794 г. С цел установяване на принципите на революцията и изкореняване на всичко свързано със стария монархически режим, Националният Конвент установява режим на безпрецедентни репресии спрямо населението. Периодът от почти 11 месеца се характеризира с масови екзекуции на всички „врагове на революцията“. Според идеологът на този режим Максимилян Робеспьер, терорът е така нужният инструмент, чрез който да се осъществи преходът от абсолютна монархия към либерална демокрация. Според официалните данни за времето от 05.09.1793 до 28.07.1794 г. смъртни присъди получават 16 594 души, но се смята, че с всички екзекутирани без съд или загинали в затвори, жертвите на Терора достигат 41 000 души.

„Терорът не е нищо друго освен справедливост – бърза, тежка и непреклонна“

Думите на Робеспьер, изречени на 05.02.1794 г. ще характеризират действията на множество терористични организации в идното бъдеще. Това ще бъдат основите на модерния тероризъм, според когото насилието срещу цивилни е оправдано след като се извършва в името на висши цели и идеали.

Максимилиан Робеспьер

Тероризъм през XIX в.

Някъде около средата на XIX в. заедно с развитието на различните политически идеологии и доктрини, се развила и концепцията на модерния тероризъм като средство за дестабилизация и радикална промяна на съществуващия политически ред. От друга страна технологичният прогрес в следствие на Индустриалната революция дава на първите прототерористични организации нужните инструменти за изпълнение на своите цели.

Анархизъм

За една от първите подобни организации може да се счита руската Народна воля. Тя е създадена през 1879 г. в Русия и свързва себе си с крайните идеи на анархизма. Членовете на организацията считат, че терорът е единственото средство за отхвърляне на абсолютната монархия в Русия и промяна на социалната и политическа система. Извършването на терористични актове срещу лидерите на „прогнилата монархия“ може да бъде така нужната искра за разпалването на революция.

Изпълнителният комитет на Народна воля е отговорен за множество атаки срещу правителствени служители, като любимото им средство е бомбеният атентат. Именно чрез такава атака, при един от опитите за убийство на император Александър II, загиват около 70 души. На 13 март 1881 г. след няколко неуспешни опита, организацията съумява да ликвидира императора. Вместо обаче да провокира революция, убийството на Александър има обратен ефект. Обществото се настройва срещу Народна воля, а почти всички нейни членове са арестувани и в последствие екзекутирани.

Убийството на Александър II

Анархизмът разбира се, не се разпространява само в Русия, а Народна воля не остава единствената организация, която използва терористични тактики за изпълнение на целите си. XIX в. е епоха на бурно технологично и социално развитие. Зараждането на капитализмът изцяло изменя структурите на модерните общества и отваря сериозна пропаст между бедни и богати. По-този начин се появяват леви идеологии като социализъм, комунизъм и анархизъм. Именно крайните форми на анархизмът за дълго време се оказват източник за терористични насилие в държави от целия свят. Самата идеология отхвърля всяка държавна власт като средство за управление и учи, че хората могат да живеят в общество, свободно от ограничителни закони. Един от идеолозите на анархизма – Пиер-Жосеф Прудон в своята книга „Какво е собственост?“ пише, че частната собственост в своята същност не е нищо друго освен кражба и следва да бъде премахната.

Вдъхновени от логиката на мислите на философи като Прудон, Михаил Бакунин и Луиджи Галеани, анархисти от цял свят извършват безброй терористични атаки в края на XIX в. и началото на XX в. срещу цели в Европа и Америка. Актентатите често се извършват срещу публични обекти, като някои от тях са особено кървави. При най-смъртоносната атака загиват 72 души след бомбен взрив в Барселонската опера през 1893 г. Твърдо доказателство за успеваемостта на анархистите, е и фактът че сред техните жертви попадат френският президент Сади Карно, италианският крал Умберто I, както и американският държавен глава Уилям МакКинли – всички те загубили живота си от ръцете на радикални анархисти.

Въпреки високата си успеваемост, радикалните анархисти така и не постигат своите крайни цели. Липсата на координация и сътрудничество между различните клетки от цял свят, както и цялостното нежелание за сътрудничество с по-умерени социални и политически движения, в крайна сметка превръщат анархизмът в едно абсолютно неефективно движение в политически план.

Етно-национализъм

Втората голяма идеология, която характеризира тероризмът след средата на XIX в. е национализмът. Зараждащият се конфликт по остта нация (разглеждана в нейния културно-исторически смисъл) – политическа държава, ще оформи терористични течения с огромно влияние през целия XX в. и които продължават да имат изключително сериозно влияние и днес.

Корените на модерния националистически тероризъм могат да бъдат потърсени в някои от радикалните крила в рамките на националноосвободителните движения от края на XIX в. и началото на XX в. Под влиянието на национализма, силното желание за национално самоопределение и желанието за самостоятелна държавност в рамките на старите

многонационални империи в Европа се появяват множество организации, които използват терористични тактики за изпълнение на своите цели. От Ирландското Републиканско Братство и Братство Фениан, до Черна ръка, ВМОРО, Етнически Етерия и Арменска Револуционна Федерация – всички тези организации действат на териториите на Великобритания, Австро-Унгария и Османската империя и оправдават използването на терористично насилие в името на висши идеали. През призмата на тези организации, изпълнението на националният идеал оправдава всякакъв вид политическо насилие, а отнемането на чуждия или собствения живот се счита за героичен подвиг.

В периода 1881 – 1885 г. Братството Фениан провежда кампания на бомбени атентати срещу британски правителствени сгради, при които загиват десетки цивилни граждани.

През 1896 г. група арменски националисти окупира сградата на „Отоман банк“ в Истанбул, а седем години по-късно няколко български студенти, свързани с ВМОРО взривяват в Солун сградата на същата банка, както и френският кораб „Гуадалкивир“.

На 28 юни 1914 г. в Сараево член на сръбската националистическа организация Черна ръка извършва покушение срещу австро-унгарския престолонаследник Франц Фердинанд и неговата съпруга. Атентатът се превръща в един от най-известните терористични актове в историята и става формален повод за избухването на Първата световна война.

Описаните терористични актове са доказателство за това, че не винаги действията на националноосвободителните движения са повлияни от високо хуманни ценности. Въпреки, че в крайна сметка се борят за висши идеали като национално освобождение или обединение и, че в историите на

съответните държави националистите от края на XIX в. се ползват със статут на национални герои, в очите на други народи, същите тези патриоти могат да бъдат разглеждани като терористи. Докато действията на Фениан се считат за повод за национална гордост от ирландския народ, то от гледната точка на британската държава, Фениан не са нищо повече от една сепаратистка организация. Такъв тип конфликти се наблюдават из целия континент и практически дават началото на разпада на големите европейски империи.

Тероризъм през XX в.

Възход на етно национализма

В началото на XX в. национализмът продължава своя възход. Различните народи по света все повече се обвързват към етно-културната концепция за нацията. Членове на различни народности, които са загубили своята държавност по един или друг начин започват да търсят пътища за осъществяване на своите националистически амбиции. Много такива групи започват да използват тероризма като средство в своята борба и начин, по който да потърсят чуваемост и симпатия от Великите сили. По този начин, кампаниите на ВМОРО срещу Османската империя и на ирландците срещу Британската прерастват в открити въстания. Целта на бунтовете е да привлекат вниманието на света към текущия проблем и чрез своята жертвоготовност да потърсят съпричастие и помощ. Двата бунта имат различна съдба. Докато Илинденско-Преображенското въстание през 1903 г. се проваля както във военен, така и в политически план, то ирландското от 1916 г. има частичен успех, който практически дава условията за раждането на една от най-известните и ефективни терористични организации познати в историята – Ирландската Републиканска Армия (ИРА).

ИРА е създадена на 27.10. 1917 г. в Дъблин малко след разгрома на Великденското въстание от предишната година,

като за един от лидерите на организацията е избран Майкъл Колинс – ветеран от множество битки и човекът, който поставя основите на модерната партизанска война. Именно Колинс става отговорен за провеждането на военните операции, като под негово ръководство в периода 1919 – 1921 г. ИРА извършва атаки над почти 300 британски полицейски участъка из цялата страна, както и множество други нападения срещу символи на правителствената власт. В основата на тактиката на Колинс са заложени светкавични атаки срещу британски сили за сигурност и след това бързо изтегляне. Разбира се в тактиката влизат и терористични методи. Под директното ръководство на Колинс действа специално подразделение, наречено Отрядът или „Дванадесетте апостоли“. Основна цел на Отрядът е публичното ликвидиране на британски агенти. При най-известната си атака, позната като Кървавата неделя, бойци на Отрядът извършват въоръжено нападение в центъра на Дъблин. При разразилата се схватка и в последвалия отговор на силите за сигурност загиват 31 души, включително 14 цивилни.

Майкъл Колинс (1890-1922)

В следствие на успешните действия на ИРА до 1921 г, Лондон се съгласява на мирно споразумение, предоставящо независимост на 26 от общо 32-та административни окръга в Ирландия. Новата държава е наречена Република Ирландия, докато на територията на оставащите 6 окръга е създадена Република Северна Ирландия, която остава в рамките на Британската империя. Именно разделението на островът на две части става повод за кървав религиозен конфликт, продължил

до 2005 г. Населението на Северна Ирландия е съставено от мнозинство протестанти, верни на Лондон и малцинство католици, което желае присъединяване към Ейре и преразглеждане на мирния договор от 1921 г. До 1969 г. конфликтът е основно политически, но кървавите бунтове в Белфаст през тази година отново извеждат на преден план ИРА. Обновената организация нарича себе си Временна Ирландска Републиканска Армия (Provisional Irish Republican Army) и се счита за наследник на ИРА. Основна цел на организацията е обединение на Северна Ирландия и Ейре, а за врагове се считат британското правителство и северноирландските лоялисти. Организацията разчита основно на бомбени атентати, като сред най-известните атаки са Кървавият петък от 1972 г, когато загиват 9 британски граждани, както и бомбеният атентат срещу Маргарет Тачър в Брайтън от 1984 г. В своята книга „Изгубени животи“, изследователят Дейвид МакКитрик твърди, че за периода 1969 – 2004 г. ИРА е отговорна за смъртта на 1781 души.

Примерът на европейските терористични или националноосвободителни организации до Втората световна война е последван от подобни мрежи и в други части на света. Еврейско-арабският конфликт в Британският мандат в Палестина (1922 – 1948 г.) е показателен за това.

Масовата еврейска имиграция в Палестина след разпада на Османската империя, както и последвалото слабо британско управление на областта създават несигурност у местното арабско население. Арабите привиждат евреите и британците като колониалисти, а избухването на сериозен конфликт е само въпрос на време. След поредица от арабски бунтове, кулминирали в Хебронското клане от 1929 г. евреите създават паравоенната организация Хагана (Защита), а през 1931 г. и нейното радикално крило Иргун. През 30-те и 40-те г. Иргун провежда масирана кампания срещу арабски и британски цивилни и военни обекти, включително бомбени атаки на оживени пазари. При най-успешният си атентат,

организацията взривява хотел „Цар Давид“ през 1946 г. Жертви на атаката стават 91 души.

През 1940 г. на сцената се появява и ултрарадикалното отцепническо крило на Иргун – Лехи. Организацията позната като „Бандата на Аврам Щерн“ организира политически убийства и е отговорна за ликвидирането на Уолтър Гинес, действащ министър по въпросите на Близкия Изток.

Арабската общност в Палестина, разбира се също има своя отговор на Иргун и Лехи и това е създадената от духовника Изз ад-Дин ал-Касам организация – Черна ръка. Мрежата на Касам използва предимно малки отряди, които извършват атаки срещу еврейски селища и британски жп. линии.

Антиколониализъм в контекста на Студената война и интернационализация на тероризма

Със завършека на Втората световна война настъпва и окончателният край на старата колониална система. Новият би-полярен свят и Студената война преобръщат представите за водене на конфликти. Сравнително малки местни и регионални сблъсъци из целия свят придобиват значение като арени където САЩ и СССР могат да се конкурират без риск от ядрен апокалипсис. Студената война на изтощение между двете супер сили се провежда в множество периферни „горещи точки“, а тероризмът се превръща в основна тактика в този глобален конфликт. Тези горещи точки на практика се явяват всички антиколониални и революционни сблъсъци, които се зараждат непосредствено след 1945 г. Множество движения, които по време на войната действат като съпротивителни се трансформират в антиколониални или освободителни. Подобни организации стартират успешни кампании за независимост от колониално управление и свободно използват тероризма като инструмент за изпълнение на целите си. Именно в този контекст се намесват и двете супер сили САЩ и СССР.

През целия период до края на Студената война Съветският съюз оказва директна или индиректна подкрепа за различни революционни движения. Идеите на ленинизма за „износ на революция“ и подкрепа за всяко едно антикапиталистическо движение по света дават нужния повод за СССР да се намеси в антиколониалните сблъсъци. От своя страна, множество „революционни“ лидери припознават себе си в революционния комунистически екстремизъм, а в подкрепата на Източния блок виждат начин, по който да получат легитимност на своята борба за независимост.

Сред най-успешните антиколониални организации, подкрепени от СССР са Виет Мин и Виет Конг, които действат на територията на Индокитай и провеждат повече от успешни кампании последователно срещу Франция и САЩ. Други подобни организации са алжирският Фронт за Национално Освобождение, както и Движението 26-и май на Фидел Кастро.

През 60-те и 70-те години много активни стават и крайнолеви организации, симпатизиращи на революционните движения в Третия свят и искащи да провокират социалистически революции в капиталистическия свят. По този начин в Германия се появява Фракция Червена Армия, в Италия – Червените Бригади, японската Червена Армия, както и канадският Освободителен Фронт за Квебек.

Разбира се както СССР, така и САЩ оказва подкрепа за радикални групировки. В периода 1979 – 1990 г. американското правителство подкрепя финансово контрареволюционните групировки в Никарагуа, а по същото време ЦРУ подпомага и афганистанските съпротивителни движения, които водят война срещу Съветския съюз.

За едно от явленията на XX в. определено може да се счита и Организацията за Освобождение на Палестина (ООП).

Организацията е продукт на палестинския национализъм, който се оформя напълно след арабското разочарование от Шестдневната война, както и от пълният провал на арабския национализъм и панарабизма. ООП е създадена през 1964 г. на първата среща на високо равнище на Арабската лига в Кайро, като е призната за единствен представител на палестинските интереси. Организацията никога не се превръща в единно и хомогенно тяло, а по-скоро представлява федерация от автономно действащи по-малки формации с различни идеологии, които са под контрола на няколко висши органа на управление. Една от основните структури, които участват в учредяването на ООП е Фатах с лидер Ясер Арафат, който след 1969 г. оглавява ООП.

Ясер Арафат (1929-2014)

През следващите няколко десетилетия ООП провежда мащабна кампания за независимост на Палестина, която

включва широк набор от инструменти и тактики, включително и тероризъм. Противоречивите методи на действие на ООП, породени от силното желание за независимост са сред основните причини за гражданската война в Йордания от 1970 г. (известна като Черния септември), гражданската война в Ливан в периода 1975 – 1990 г, войната между Израел и Ливан от 1982 г, както и за множество терористични актове по цял свят. Най-известната акция е извършена по време на Олимпийските игри в Мюнхен през 1972 г. Членове на радикалното крило в ООП, известно като Организацията Черният Септември взимат за заложници 11 израелски спортисти. В последвалата спасителна операция загиват всички заложници, заедно с петимата терористи и един полицаи.

Може да се счита, че ООП е първата организация, която започва да използва влиянието на масовите медии за да популяризира своята кауза и да предаде посланията си на широката публика. През 70-те г. лидерът на крайнолевия Народен Фронт за Освобождение на Палестина (втората най-влиятелна формация в рамките на ООП) д-р Жорж Хабаш организира поредица от отвлечения на международни пътнически самолети. Според него „интернационализацията“ на палестинската кауза чрез намесата на чуждестранни граждани е най-добрият начин светът да обърне поглед към Близкия Изток. „Поне светът говори за нас вече“.

През 1988 г. Ясер Арафат официално отхвърля бъдещето използване на терористични тактики в борбата за независимост, а няколко години по-късно ООП признава правото на съществуване на държавата Израел. И въпреки това някои бивши и настоящи членове на ООП биват обвинявани и до днес, че продължават да водят нелегална въоръжена борба срещу Израел.

Религиозен тероризъм

Сред широката общественост е популярно схващането, че религиозният тероризъм е модерно явление и той бива свързван основно с исляма. И макар, че радикалният ислям наистина се превърна в твърде печално и актуално явление през последните 30 г, а образът на терориста бива свързван с брадат мюсюлманин носещ бомба и крещящ „Аллах акбар“, все пак трябва да бъде пределно ясно, че религиозният тероризъм не е характерен единствено и само за исляма.

- *Тероризъм и християнство – според някои изследователи като Браян Инес най-ранните форми на тероризъм в рамките на християнството могат да бъдат проследени до основаването на Светата инквизиция. Институция първоначално създадена за религиозно разследване, постепенно се превръща в мощен инструмент за обществен терор действащ в продължение на няколко столетия. Нещо повече – оправдаването на изтезания, мъчения и екзекуции от църквата, дава основание и на светските власти също да ги използват абсолютно произволно с цел осъществяване на политически или религиозен терор. Друг ранен пример е от 1605 г. когато група радикални католици, предвождани от Гай Фолкс правят неуспешен опит да взривят Уестминстърския дворец в Лондон, с което целят да ликвидират цялото протестантско кралско семейство. В по-ново време християнският радикализъм бива свързван основно с фундаменталистки организации, които оправдават употребата на насилие срещу хора, подкрепящи правото на аборт.*
- *Тероризъм и юдаизъм – както бе описано вече, юдеите имат известна история при използването на терористични техники за изпълнение на определени цели. В периода след създаването на държавата Израел през 1948 г. еврейският тероризъм е свързван основно с актове на религиозно насилие, извършвани от радикалисти, които имат претенции към свещенната за тях земя на Палестина. При подобен акт*

през 1993 г, роденият в САЩ д-р Барух Голдщайн, избива 30 палестинци в джамия в град Хеброн по време на петъчната молитва.

- Тероризъм и будизъм – дори и миролюбива религия като будизма може да има своята тъмна страна. През 1984 г. японският проповедник, известен като Шоко Асахара създава религиозната група Аум Шинрикио. Религиозната доктрина на Асахара е основана на будизма, но включва и множество елементи от християнството, както и от апокалиптичните предсказания на Нострадамус. Според Асахара краят на света ще настъпи през 1997 г. чрез ядрен апокалипсис, като само посветените във „върховната истина“ на Аум ще имат шанса да оцелеят. В началото на 90-те сектата започва активно да се снабдява с биологическо и химическо оръжие. Така през 1995 г. членове на терористичната група организират координирана атака със зарин в пет влака от токийското метро. Терористичната атака на Аум Шинрикио отнема живота на 12 души, а пострадалите са над 5000.
- Индуизъм и тероризъм – индуизмът почита мирът като висша добродетел, но промотира и войната когато е нужно въздаването на справедливост. Индусът Натурам Готси застрелва от упор Махатма Ганди по време на молитва през 1948 г. От тогава насам религиозното насилие основно между мюсюлмани и индуси в Индия е непрекъснато до днес.
- Ислям и тероризъм – за да бъде разбрана същността на религиозния тероризъм извършван от мюсюлмани, преди всичко трябва да бъде разбрано какво представлява понятието „ислямизъм“. В своята същност ислямизмът означава „политически ислям“ или нуждата от това религията да бъде с водеща роля в политически, социален и личен аспект. Освен налагането на нормите на Шариата като господстващи в обществото, идеолозите на ислямизма като Саид Кутб, Хасан ал-Банна, Рухолах Хомейни, Абул Мадуди отхвърлят всички форми на модерни западни културни, социални, политически или икономически

влияния, тъй като те са абсолютно несъвместими с класическия ислям. Като продължение на тази логика се явява и „радикалният ислямизъм“, който цели налагането на политическия ислям по насилствен път.

Ислямизмът става популярен и разпространен течение след края на 60-те г. на XX в. Всеобщият разгром на арабският национализъм и проваленото желание за обединение на всички араби, както и прогресивното нахлуване на западен модернизъм провокират съществена ответна реакция от консервативните слоеве в ислямските общества. Една от първите ислямистки организации е Мюсюлманско братство. Създадена е от Хасан ал-Банна още през 1924 г. като отговор на британското управление в Египет. В началото организацията представлява религиозно-социално движение, но в последствие се превръща в сложна интернационална структура с хиляди клонове и милиони членове по цял свят. През различните етапи на своето развитие братството строи болници, училища и културни центрове. Раздават се социални помощи и се води солидна социална политика. Мащабната религиозна, социална, благотворителна, медицинска и дори спортна дейност е съчетана разбира се и с военна такава. Мюсюлманското братство има значителна роля в палестинската въоръжена съпротива срещу Израел. През 1981 г. членове на Мюсюлманското братство основават терористичната организация Палестински Ислямски Джихад. Шест години по-късно, чрез финансиране от братството е създадена и Хамас – организация активно използваща самоубийствени атентати срещу Израел до 2005 г.

Примерът на Ислямско братство ще бъде последван и от други ислямистки организации. Тяхното поле за действие обикновено е сред най-бедните и необразовани слоеве в определено общество. Чрез активна социална дейност се достига до сърцата и умовете на хората, които се чувстват отхвърлени по един или друг начин от държавата и намират утеха единствено в религията. Този модел е прилаган

многократно от влиятелни организации като Хизбула или дори Боко Харам в началото на своето съществуване.

Един от първите значими терористични актове, извършени от радикални ислямисти е от 1981 г. Групиранката Египетски Ислямски Джихад (ал-Гамаа ал-Ислямия), формирана след официалното отричане на насилието от Мюсюлманските братя, ликвидира египетския президент Ануар Ануар след изключително зрелищен атентат. Предполага се, че членове на същата групиранка извършват и Луксорското клане от 1997 г, при което загиват 58 чуждестранни туристи и 4 египтяни. В края на 90-те Египетски Ислямски Джихад се слива с Ал Кайда.

Ислямската революция в Иран от 1979 г. също дава сериозен тласък в развитието на радикалния ислямизъм. Слабото управление на прозападно настроения шах Мохамед Реза Пехлави отприщва фундаменталисткия гняв на населението. Гняв, който в крайна сметка довежда на власт ултраконсервативния религиозен лидер аятолах Рухолах Хомейни. Новото ислямистко управление в Иран почти веднага търси път за разпространение на своята религиозна революция, като идеалната възможност за това е намерена в Ливан. По това време там се води изтощителна гражданска война, която ще приключи чак през 1990 г. Целта на Хомейни е да запълни вакуума в политическото пространство оставен след разпада на държавността по време на войната и да превърне Ливан в поредната ислямска република. Първите ирански военни съветници пристигат още през 1982 г. и подпомагат за въоръжаването на шиитски организации като Ислямски Джихад. През 1983 г. членове на Ислямски Джихад взривяват в един ден щабквартирите на американските и френските военни в Бейрут. Жертвите на двете самоубийствени атаки стават почти 300 души.

Две години след атентата в Бейрут е създадена и организацията Хизбула (Парията на Бога). Изградена с

финансиране от Иран, Хизбула се превръща в инструмент за осъществяване на интересите на Техеран и постепенно се формира като един от най-влиятелните политически играчи не само в Ливан, но и в целия Близък Изток. Организацията е обявена за терористична от САЩ, а от 2013 г. насам и от ЕС. По същото време докато протича Ливанската гражданска война, Съветският съюз затъва все повече в своята война в Афганистан. Бореци се срещу съветските нашественици, афганистанските „муджахидини“ получават солидно финансиране и въоръжение от ЦРУ. Бунтовниците получават финансиране и от влиятелни фактори в Саудидска Арабия. Един от тези фактори се нарича Осама Бин Ладен. Чрез своите солидни контакти в кралското семейство Бин Ладен набира средства за финансиране на съпротивата срещу СССР, като същевременно с това създава и връзки сред ислямистките кръгове в Афганистан и Пакистан. След края на войната през 1989 г. Бин Ладен се възползва от своите нови контакти, както и от създалият се хаос и гражданска война в Афганистан като успява да изгради Ал Кайда. През 90-те Ал Кайда успява да се развие като глобална терористична мрежа с връзки в цял свят. През 1992 г. членове на организацията взривяват два хотела в Аден, Йемен, през 1993 г. е взривена бомба в Световния търговски център в Ню Йорк, през 1998 г. са извършени два изключително кървави атентата срещу американските посолства в Дар ес-Салам и Найроби, през 2000 г. е атакуван американският ракетоносец „Коул“. Кулминацията е на 11/09 2001 г.

След атентата срещу Световния търговски център на 11.09. 2001 г. процесът на интернационализация на тероризма, започнал още през 70-те, преминава в нова фаза. Високите технологии, новите средства за комуникация и придвижване откриват нови полета за действие на терористичните организации. Интернет технологиите, медиите и телевизията дават възможност на организации като Ал Кайда или Ислямска Държава да разпространят само за няколко минути своите послания, при това в глобален мащаб. Не само това, но и

децентрализираният мрежов характер на терористичните групи, не само затруднява изключително много тяхното локализиране и неутрализиране, но също така дава възможност на „клетките“ разположени в различни части на света да бъдат изключително мобилни.

Откриват се и нови фронтове. Един такъв нов фронт във войната срещу терористите е кибер пространството. Така нареченият кибер тероризъм. Зависимостта от новите технологии и сложността на информационните системи, улесняващи живота на гражданите, същевременно с това поражда и редица рискове. Потенциалният успех на кибер атака срещу банковата система на САЩ или друга държава, би нанесъл по-сериозни щети от който и да е досегашен терористичен акт до сега. Поради тази причина новите антитерористични тактики, освен традиционните методи неизменно включват и нови високотехнологични инструменти. В крайна сметка по всичко изглежда, че обявената от президента Джордж Буш „война срещу терора“ няма да приключи скоро. Радикалният ислям е във възход, а нестабилността в Близкия Изток ще бъде още дълги години източник на напрежение в световен мащаб. В контекста на това, тероризмът се очертава да бъде сред основните фактори в сферата на международните отношения и през XXI в.

ГЕОРГИ МАРКОВ

ИСТОРИЯ на ВОЙНИТЕ

ГРЪКО-ПЕРСИЙСКИТЕ ВОЙНИ

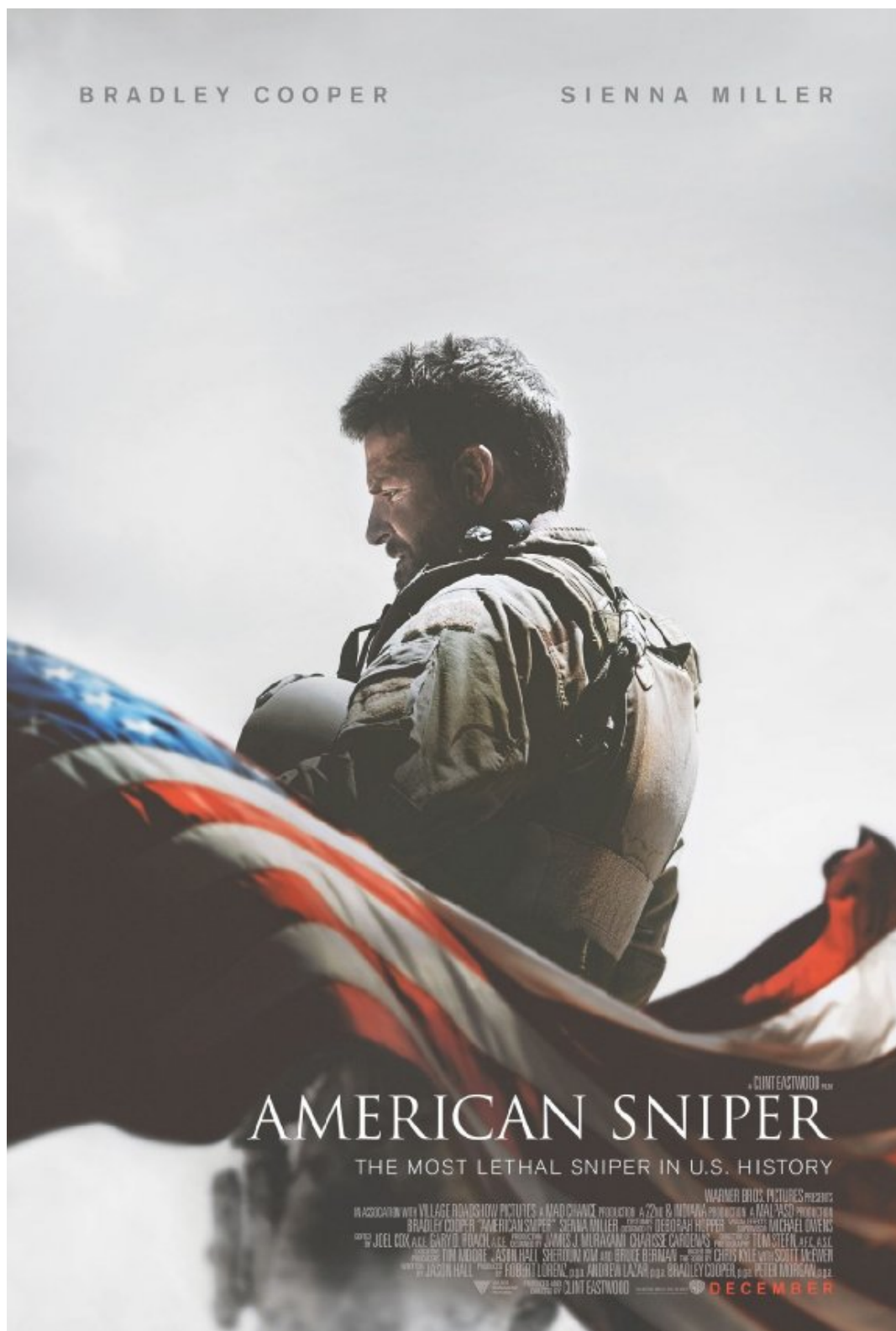

ВЕЧЕ НА
ПАЗАРА!

millenium

АМЕРИКАНСКИ СНАЙПЕРИСТ

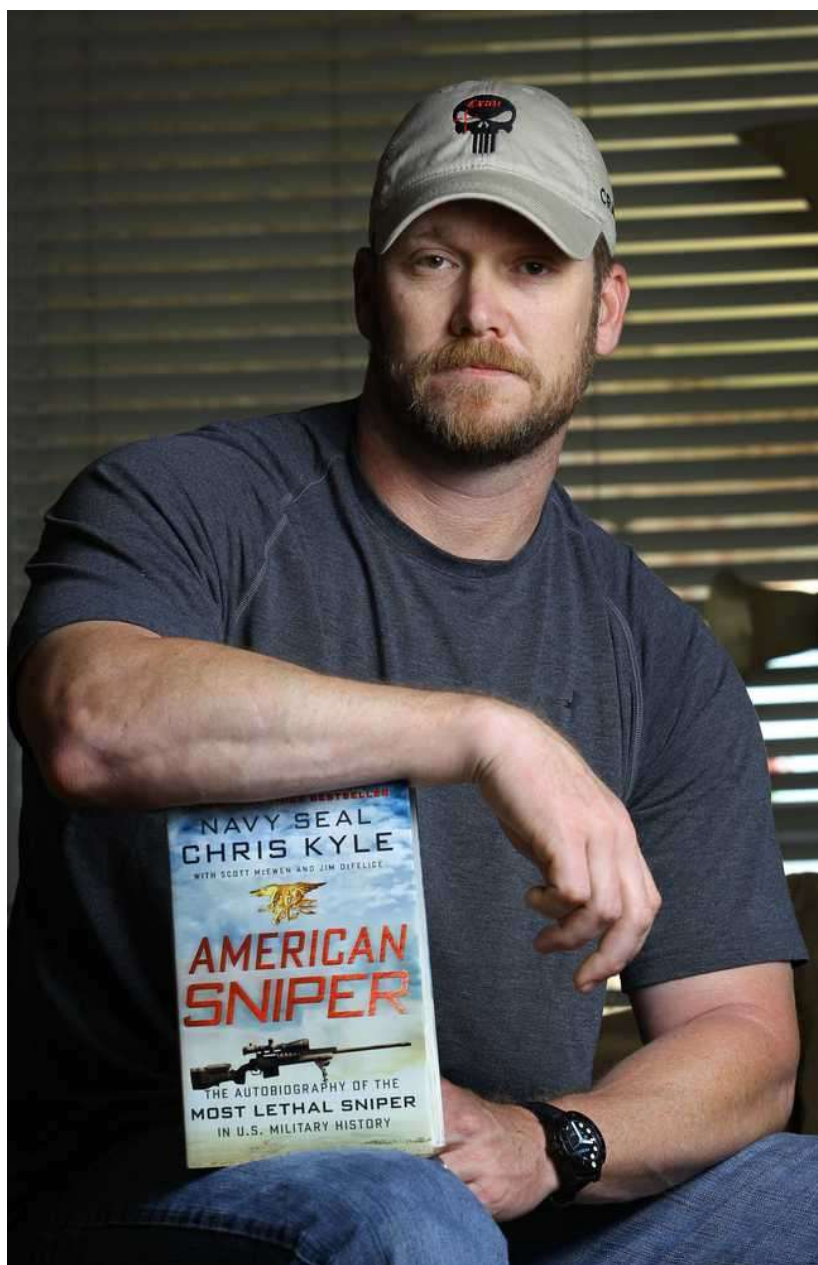
Денислав Кандев

Новият, който не е вече много нов, но е последен към момента, филм на Клинт Истууд ни дава възможност да проследим бойните действия на най-смъртоносният американски снайперист в историята на техните въоръжени сили. А, както знаем, те имат наситена такава, та затова да ти сложат подобна титла си е нещо доста сериозно. Главното действащо лице е Крис Кайл, изигран от Брадли Купър. Явно достатъчно добре, за да бъде номиниран за Оскар.

Лентата развива три сюжетни нишки - неговите действия на фронтовата линия във Фалуджа, като част от отряд търсещ Абул Мусаб Ас Заркауи, сблъсквайки го с неговия втори в йерархията „Касапинът“, конфронтацията с противников снайперист и личната драма на това да убива дори деца, да се адаптира към цивилния живот и това да е далеч от съпругата си. Сценарият е адаптация на автобиографичната, едноименна книга на Крис Кайл.

Филмът започва с цивилния живот на Американския снайпер, който го раздава родео каубой, яздещ бикове по разни градчета из Тексас. След това Клинт Истууд ни напомня за атентатите в Дар ес Салам и Найроби. Тогава нашият главен герой решава да се запише във въоръжените сили на САЩ. Следват кадри с тренировъчния процес, после спомен за 11 септември 2001г. Не е пропусната и романтичната нишка във филма. Сиена Милър прави прилична, но незапомняща се с нищо роля. Успява да влезе в образа на американска домакиня, съпруга на военен, с всичките произтичащи от това емоционални последствия. От там насетне започва историята на 4те тура на Крис Кайл в Ирак.

Американският снайперист - оригиналът

Сам по себе си филмът е интересен. Типично в стила на другите филми на Клинт Ъстууд, той разказва една доста патриотична, американска приказка, възхвалявайки един техен съвременен национален герой. Това, обаче, не е направено натрапчиво, няма никакви ужасни сцени с развяващи се американски знамена, прелитащи изстребители, на фона на Амейзинг Грейс или химна им. Частите, които са свързани със военните действия са напрегнати, държат вниманието на зрителя и на моменти са доста напрегнати. От

другата страна – моментите, в които Крис Кайл е присто граждански ветеран се опитват да бъдат психологически, в стил „Войната е опиат“ и да покажат, че всъщност преминаването от живот на бойното поле към живот в американско предградие е доста сложен и не всеки успява. Особено ако се наложи да заминава обратно във военна зона.

Снайперистът на лошите

От гледна точка на кинематография има някои доста добри моменти. Филмът не блести с особени специални ефекти, където е нужно са използвани физически такива. Операторското майсторство успява да създаде динамиката на уличните сражения и спокойните неделни следобеди в дома. Впечатление прави доста сполучливата пясъчна буря към края на филма. Ненатрапчивостта на CGI очарова във време, в

което има филми, които са изцяло направени на компютър и пред зеления екран.

Не може да сме обективни ако не кажем, че „Американски снайперист“ предизвика много смесени чувства в милата ни родина. Вълна от пацифизъм заля Интернет пространството. Впечатление правеха хората, които твърдяха, че филмът е грозна американска пропаганда, апотеоз на насилието и по някаква странна причина отказваха да разберат, че това е работата на снайпериста. Той е много лошо нещо, въоръжено с пушка, което превръща математиката в убийства. Дам, войната е ад и се води без рицарски правила и т.н. Въпреки, че не ми е работа да изразявам мнение по този въпрос ще си позволя да кажа, че смятам всички тези хора на доста грешни в преценката си относно филма. Може би това е така, защото мнозинството от зрителите не можаха да определят дали е антивоенен или про-военен филма, съвсем изключвайки, че той е чисто и просто автобиографичен. Като такъв не може да заема страна, която главното действащо лице не е заело. Но това отново е лично мнение и не държа никой да се съобразява с него.

Забавна критика, която вземам от мой приятел е, че Бродли Купър изглеждаше леко затлъстял на фона останалите пичове в масовката на базовото обучение. Един голям процент от тях бяха доста яки, даже бих използвал нацепени и до тях Бродли с неговото окосмение и шкембенце беше странен. Но – преживява се. Все пак той стреля, не е маратонец.

Краят на филма включва документални кадри. Те са доста добре инкорпорирани в цялостната продукция и малко или много, независимо дали ти е харесал или не, те карат да си останеш на мястото до края.

Режисьорът в действие

В заключение – „Американски снайперист“ по моему затваря почетната стълбица на военните филми на Клинт Ъстууд. Както „Писма от Иво Джима“ и „Знамената на нашите бащи“, така и тук имаме една история, разказана доста достоверно, с леки отклонения, които не са съществени за цялостната историческа акуратност, ненатрапчиво чувство за принадлежност към някаква нация и доста приличен екшън. Може да се направи и паралел към „Гран Торино“, където Ъстууд разказва за последните хора от поколението, което мнозина в САЩ считат за най-великото в историята им, най-мъжкото и каленото в повратностите на историята. В „Американски снайперист“ се вижда носител на същите тези ценности, но в съвременна Америка, която както всички знаем не е онази Америка, която победи във Втората Световна война.

Списание на Клуб „Военна история“

София, 2015 г.

ISSN 2367-5950

Отговорен редактор: **Александър Стоянов**
Оформление и дизайн: **Петьо Георгиев**
Коректор: **Десислава Михайлова**

Ако искате да се свържете с нас, можете да го направите на:

e-mail: klubvoennaistoria@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/hystoryofwars

Официален сайт: www.historyofwars.net